

Fénybe állított pedagógia Kuminetz Géza nevelési gondolatai

Pedagogy in the Spotlight Educational thoughts of Géza Kuminetz

Kozma Gábor

PPKE Szent II. János Pál Pápa Kutatóközpont Keresztény Pedagógiai és Pszichológiai Kutatócsoport-vezető, főiskolai tanár, PPKE BTK dékánhelyettes

Abstract

The social challenges of education in the 21st century have changed so rapidly that researchers have tried to support the current interpretation of education, the definition of goals, tasks and tools by means of ever newer systemic or at least systemic-analytical efforts. As a result of the problems that are deeply rooted in everyday life, and which are even global in nature, there is a renewed focus on faith as a point of reference for the transmission of culture and for increasing the impact of family and school education. This global process can also be seen in traditionally evangelised countries where Christian faith has become increasingly marginalised in the understanding of human existence. This paper analyses the writings of the theologian and canon lawyer Professor Géza Kuminetz on pedagogy within the framework of his distinctive holistic, integrative systems model. They discuss education in the most comprehensive way by interpreting the existence of Catholic education and its overarching social challenges, to which they present models of the Christian educational ideal from the 20th century to the present day. The pedagogical work of Géza Kuminetz focuses attention on the specific and joint tasks of clergy and lay educators. He also interprets the effectiveness of educational work, insofar as Catholic education is not merely the teaching of the faith, but a process leading the human person to maturity. All this lays the foundations for the developments necessary for the implementation of the Global Pact for Education proclaimed on the basis of the Encyclical on the Protection of Creation. The paper discusses how Géza Kuminetz's work sheds contemporary light on the task and practice of training and education in the Catholic university, which, set in the light of faith, helps to make a comprehensive sense of the response of pedagogy today.

Keywords: catholic education, systems thinking, comprehensive education, social environment

Absztrakt

A nevelés társadalmi kihívásai a 21. században olyan gyorsasággal változtak, hogy a kutatók egyre újabb rendszeralkotási vagy legalábbis rendszerszemléleti törekvésekkel próbáltak támaszt adni a nevelés aktuális értelmezéséhez, célok, feladatok és eszközök meghatározá-

sához. A mindennapokat mélyen átjáró, sőt globálisan mutakozó problémák velejárájaként ismét a hitre mint tájékozódási pontra irányul az a figyelem, amely a kultúra továbbvitelét, a családi és iskolai nevelés hatásának növelését célozza. Ez a globális folyamat mutatkozik a hagyományosan evangelizált országokban ott is, ahol a keresztény hit egyre inkább peremre szorult az emberi lét értelmezésében. A tanulmány Kuminetz Géza teológus, kánonjogász professzor pedagógiai tárgyú írásában foglaltakat elemzi sajátosan holisztikus, integratív rendszermodelljének keretében. Ezek a nevelést a legátfogóbb módon tárgyalják a katolikus nevelés létének, átfogó társadalmi kihívásainak értelmezésével, amikhez a 20. századon át napjainkig tartóan mutatják be a keresztény nevelési eszmény modelljeit. Kuminetz Géza pedagógiai munkássága a figyelmet a klerikusok és a világi nevelők sajátos és együttes feladataira irányítja. Értelmezi a nevelőmunka hatékonyságát is, amennyiben a katolikus nevelés nem csupán hitoktatás, hanem az emberi személyt érettségére elvezető folyamat. Mindez megalapozza a *Laudato 'si* teremtésvédelmi enciklika alapján meghirdetett Globális Nevelési Paktum megvalósításához szükséges fejlesztéseket. A tanulmány tárgyalja, ahogyan Kuminetz Géza munkájában mai megvilágítást kap a katolikus egyetem képzési és nevelési feladata és gyakorlata, ami a hit fényébe állítva segít átfogóan értelmezni a pedagógia mai válaszait.

Kulcsszavak: katolikus nevelés, rendszerszemlélet, átfogó nevelés, társadalmi környezet

Bevezető

A nevelés társadalmi kihívásai a 21. században olyan gyorsasággal változnak, hogy a kutatók egyre újabb rendszeralkotási vagy legalábbis rendszerszemléleti törekvésekkel próbálnak támaszt adni a pedagógia aktuális feladataihoz. A gyors és váratlan utakon haladó változások miatt sem lehetséges csupán a rendszerelméletre alapítva a társadalmi főrendszer totális értelmezését adni, sem az oktatási-nevelési, vagy akár a gazdasági, szociális, egészségügyi, kulturális és egyéb társadalmi alrendszerek számára. Így az egyes pedagógiai rendszeralkotások a sajátosan válogatott célokban, a kijelölt feladatokban és az alkalmazott eszközökben különböznek egymástól, vagyis újat hozhatnak ugyan a nevelés nézőpontjában és fókuszában, de egyik teória sem irányul a teljességre.

Mindez óhatatlanul is a szakmai döntéshozók igényei szerinti irányzatok kialakulásához vezet, ami természetes következménye az oktatás rendszerelméleti alapozású vizsgálatainak. A tapasztalat az, hogy nem eredményeznek megoldást a pedagógiai fősodrok megújuló oktatási-nevelési rendszeralkotási törekvései. Ugyanis az egyébként is nehezen értelmezhető kihívásokra nem adnak átfogó választ, sem hosszan járható utat, és eszközöket sem nyújtanak az oktatás és nevelés gyakorlata számára. Ez rendre bebizonyosodik a napi feladataiban ismételten magára maradó pedagógia számára, amely ezért az egyre újabb szemléletre épülő rendszermodellekben keres támaszt.

Kuminetz Géza munkásságának pedagógiai vonatkozású eredményei sokban és újszerűen járulnak hozzá a rendszerépítési és működési nehézségek okainak azonosításához, valamint egy átfogó és hasznos pedagógiai rendszerszemlélet felvázolásához. A jelen tanulmány a pedagógia jelenségeit, történéseit Kuminetz nevelési tárgyú vagy ilyen vonatkozású műveiben megmutakozó nézőpontból elemzi. Ezek alapján Kumi-

netz professzori, lelkipásztori és vezetői munkáját egyaránt a rendszerépítésre törekvés határozza meg, a gyakorlatba is átültetve az „ép világnézet alapján” álló rendszer-szemléletet, mégpedig a nevelés és a nevelő konkrét feladatainak értelmezésében. „Az utilitarista racionalizmus rövidlátása miatti természet- és társadalomrombolást csak is az ép világnézet (látás) alapján tudjuk egyrészt felmérni, másrészt a helyreállítás elveit és módjait megállapítani.” – állapítja meg (Kuminetz, 2023b, 9).

A rendszerszemlélettel megerősített holisztikus alapon Kuminetz a szokottnál élesebb fényvel világítja meg a nevelés (személyiségfejlesztés) helyzetét a társadalomban. Munkáját nem is annyira a körkép felállítására, mint inkább arra fordítja, hogy szisztematikus, integratív modellje az ismert nehézségek okait rendszerbe helyezetten értelmezze. Ezzel megmutatja a nevelők részére követendő utat és az úton megmaradás eszközeit.

Kuminetz munkássága elsődlegesen nem a neveléstudomány területén folyik, a pedagógia feladatairól szóló írásai mégis kiemelkedőek. Azért lehetséges ez, mert munkássága különböző területeire tekintve azt látjuk, hogy gondolati rendszerében a nevelés mindig jelen van, vezérfonálként köt össze kérdéseket, tárgyalásmódokat, valamint gyakran a különböző tudományterületek szisztematikus tárgyalását is, amivel mindig Jézus Krisztusra, a vezetők vezetőjére irányítja a figyelmet, aki egyúttal a nevelők vezetője is, a nevelők nevelője.

A jelen tanulmány keretein túlmegy Kuminetz Géza teljes munkásságának ilyen szempontú áttekintése. Jó néhány írását kiemelve is értelmezhető azonban az összhang egyrészt vezetéstudományi, teológiai munkái, másrészt a direkten is pedagógiai írásai között. Ezt az összhangot a személyiségfejlesztés társadalmi feladatainak holisztikus értelmezése teremti meg, beleértve a nevelés egyetemi és más hivatásgyakorló számára adódó kötelezettségek értelmezését.

Kuminetz Géza írásainak jellemzője, hogy mindig nagy szakirodalmi háttérre támaszkodik, ami jellemzi a katolikus egyetem, a tudomány, az oktatás feladatai és általában a nevelés kérdéseinek tárgyalását is. A 21. század egyre mélyebb társadalmi válságára irányuló figyelme tekintettel van arra, hogy a klasszikus történeti forrásokon túlmenően lehetőleg azoknak a szerzőknek a legszélesebb körét vonja be vizsgálatába, akik a 20. századi előzményeket és a nevelés abból adódó feladatait elmélyülten értelmezték. Ezért mondhatnánk, hogy nem is szükségszerű a szerzők, műhelyek, irányzatok körét bővíteni, mert azokról rendre kiderülne, hogy keveset tesznek hozzá, illetve éppen hogy el is térnek a katolikus keresztény nevelésszemlélettől. Így például most nem gondoljuk tovább az olyan felvetéseket sem, amelyek – akár értékközpontú pedagógiai alapon – a világnézeti különbségeken szeretnének túllépni, mint ahogyan azt Pálvölgyi Ferenc megfogalmazta: „Milyen lehetőségünk van arra, hogy az értékbi-zonytalanságot tükröző társadalmi folyamatokat pedagógiai eszközökkel kedvezőbb pályára állítsuk? Van-e olyan korszerű nevelési koncepció, amely túlléphet a világnézeti különbsőségeken és képes a közös értékek szilárd talajára építkezni? Létezik-e olyan nevelési modell, amelyik ésszerű pedagógiai alternatívát kínálhat az egész társadalom számára?” (Pálvölgyi, 2014, 13)

Kuminetz követi a Schütz Antal: *Pedagógia* című művében kifejtetteket, az embereszményéről tett megállapítását: „Árnyalt az emberről alkotott felfogása, mely egyszerre veszi figyelembe az ember biológiai, fiziológiai, pszichológiai, szellemi, szociológiai, nemzeti hovatartozásbeli, vagyis társadalmi összetevőit. Ezért elkerüli a pedagógiai nihilizmus, naturalizmus, szupernaturalizmus, racionalizmus és empirizmus zsákutcáit, valamint a determinizmus útvesztőit.” (Kuminetz, 2010a, 415)

A jelen tanulmány Kuminetz nevelési vonatkozású eredményeit kívánja rendszerezni, és nem célja ahhoz mérten más kutatók kritikáját adni, azon túlmenően, amit Kuminetz megtesz, de azok is csak szemléletekre, felfogásokra, folyamatokra vonatkoznak. A most jelzett szakirodalom ezért alapvetően Kuminetz említett munkáinak forrásjegyzéke, amit csak néhány utalás egészít ki.

A rendszerszemlélet szükségessége

Nem kérdés tehát a rendszerszemlélet szükségessége az olyan világban, ahol a kihívások is egyre inkább globálisak, így a válaszok is csak átfogóak lehetnek, mégpedig kultúrákat és hovatartozásokat is átfogó értelemben. Kuminetz erről így fogalmaz: „Az emberi szellem átfogó látása és belátása rendszerszemléletet és stratégiai látásmódot kíván.” (Kuminetz, 2023b, 9) Helyes eszmék és eszmények nélkül nincs jó irány sem – hívja fel a figyelmet Kuminetz a tudománnyal kapcsolatban *A képzés és önképzés, a nevelés és önnevelés feladatai a katolikus egyetemen* című kötetében (Kuminetz, 2021, 15). Ebben Molnár Tamás filozófusnak *Az értelmiség alkonya* című 1996-os kötetére is hivatkozva kifejti, hogy a helyes eszme és eszmény nélkül céltalanná lett kutatás miatt a tudomány is eltorzítja az emberi, értelmiségi életet, azzal, hogy „ha ideológiák, gazdasági és politikai lobbik székértelője lesz.”

Mindinkább kibontakozik számunkra, hogy olyan rendszerszemléletnek van jogosultsága, aminek helyes eszméiből és eszményeiből merít is a pedagógia, és egyúttal meg is termékenyíti az elméletet a jó pedagógiai gyakorlat hitelességével. Merthogy a társadalmat irányítani kell, a gyermeket, fiatalt és minden korosztályt nevelni kell, a kultúrát őrizni és növelni kell. Vagyis a pedagógiának nem szabad igazodnia a társadalom anómiás állapotához, mert azzal csak kiszolgálja az anómia megnyilvánulásait.

Ugyanakkor a magyar pedagógiának a szemléletváltást szorgalmazó rendszeralkotási törekvései jellemzően nem az oktatási-nevelési rendszer teljességében, hanem csak azon belül – teoretikusan értelmezett pedagógiai nézetrendszerek által behatároltan – modellezték újra a tanítási-tanulási folyamat eszközeit, vagy éppen a nemzetközi referenciaként azonosított felméréseket állították a diagnózis előterébe. Az átfogó rendszerértelmezések hiányában azonban ezek nem hasznosulhattak. Az egyébként példaértékű pedagógiai fejlesztési tevékenységnek és a nemzetközileg is korszerű eszközök alkalmazásának nem volt kiterjedt hatása, ami éppen a rendszerértelmezés problémájaként azonosítható.

A természetbe helyezett rendszer

A társadalmi rendszer értelmezésében Kuminetz kiemeli, hogy a természetnek al-rendszere a civilizáció, vagyis a társadalom. A kettő egymásra hatásának sajátosságát képezi egyrészt az, hogy az emberi civilizáció képes elpusztítani a természetet mint környezetet, annak ellenére, hogy az szolgálja és fenntartja a társadalmat. Másrészt viszont a természet mint teremtés el nem pusztítható. Erre hivatkozva hívja fel a figyelmet Kuminetz a rendszerszemléletű és stratégiai látásmódra épülő komplex szemlélet szerepére, „mely lehetővé teszi a fenntartható társadalmat és természetet” (Kuminetz, 2023b, 9). Kuminetz komplex rendszerszemléletét úgy is meghatározhatjuk, hogy az visszahelyezi a természetbe, vagyis a teremtésbe a társadalmi rendszert, és így a teremtésbe visszahelyezett rendszerben tárgyalja a kultúra, a tudomány, a képzés és a nevelés teendőit. Ezzel kapcsolatban említhető a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia *Felelőségünk a teremtett világért* címmel 2008-ban közreadott körlevele is, amely kiemeli a keresztény álláspont éles különbözőségét „az olyan ökocentrikus gondolkodástól, amely figyelmen kívül hagyja az ember és a természeti környezet emberen kívüli része között meglévő alapvető, lételméleti különbséget.” (MKPK, 2008, [47.]

Látni fogjuk, hogy a természet mint környezet, másrészt mint teremtés együttesére épített komplex rendszerszemlélet Kuminetz munkáiban sajátos fénybe helyezi a pedagógiát is. A *Rendszerszemlélet, stratégiai tervezés és vezetés a katolikus felsőoktatásban* című, 2023-as kötetében tárgyalt komplex rendszerszemlélet mintegy összegzi is Kuminetz korábbi megállapításait a nevelésről. Ezek a kifejtések mindig az oktatási rendszer csúcsáról, vagyis a tudomány művelésére hivatott egyetem szintjéről, annak feladataiból tekintenek ki az oktatás és nevelés egyéb szintjeire, a társadalmat átfogó szerepére, a pedagógia jó művelésére. A komplex rendszerszemlélethez az igazság hétfokú piramisának megmászásával lehet eljutni, amint azt jellemzi Kuminetz az egyetemi keretekben kifejtett képzésről és nevelésről szólva: „Az igazság hétfokú piramisának megmászása, s életem át tartó ostromlása józan ésszel, szakismeretekkel, bölcsességgel, röviden műveltséggel fog megajándékozni minket, ha vállaljuk azt a fegyelmet, amit megkíván tőlünk a képzés és nevelés, illetve az önképzés és önnevelés életet és kultúrát gazdagító készítése.” (Kuminetz, 2021, 15)

A piramis metaforája nem kultúrtörténeti előzmények nélküli, és annak kapcsán Kuminetz visszautal Schütz *Keresztény bölcsélet* című írására, aki a megismerés szimbolikus piramisán keresztül ismeretszerzésünk építészeti architektúráját mutatta be. Bolberitz Pál ezt részletesebben is értelmezi a *Teológia* 2010/3–4. emlékszámban Schütz filozófiai munkásságának tárgyalása kapcsán. Összefoglalja Schütz következtetését, ami szerint nem elégedhetünk meg a hit és ész viszonya tisztázásának a „békés egymás mellett élést, lanyha, hamis irenizmust sugalló, problémahalogató álláspontjával, hanem igazi filozofikusként a dolog végére kell járni.” Schütz rámutatott arra, hogy az emberi megismerés sokkal gazdagabb, mintsem hogy elhanyagolhat-

nánk a szigorú szaktudományos megismerést megelőző ismeretek vizsgálatát, s itt a husserli fenomenológiával, továbbá a modern hermeneutikával rokon, de nem áll meg a szaktudományos módszer abszolutizálásánál (mint sok pozitivisták és materialista kortársa teszi), hanem rámutat arra, hogy a természetfeletti hit is lehet megismerő képesség, ami a teológia nyelvén az isteni kinyilatkoztatás racionális szerkezetét tárja föl számunkra.” (Bolberitz, 2010, 171)

Ez a komplex, a teremtésbe visszahelyezett, pontosabban – Kuminetz elméleti, tudományos levezetéseire tekintettel – a teremtésbe visszavezetett rendszerszemlélet a keresztény ember magatartását jeleníti meg, amely a *Felelősségünk a teremtett világért* című MKPK körlevél 48. pontjában kifejtettek szerint: „a természeti környezettel szemben a filozófiai gondolkodási modellek közül tehát relatív antropocentrizmus, hitben gyökerező voltát tekintve pedig teocentrizmus, amely felismeri a természet önértékét is”.

Ez a jelleg a nevelés célját, kereteit, eszközeit, gyakorlatát is meghatározza, amikor „a természetet nem isteni, hanem Istentől – és nem az embertől – függő valóságára építi, ami Istenben mint Végső Célban teljesedik ki.” (MKPK, 2008, [48]) A kultúra és azon belül az oktatás és nevelés egész rendszerének keresztény feladata az iskolától, sőt az óvodától az egyetemig, valamint a családi körben és a társadalmi nevelés egyéb színterein végzett nevelői szerepben az, hogy az Istentől kértként kapott teremtett világot meg kell őriznie.

A nevelés nem kizárólagosan az iskola, hanem a társadalom minden intézményének, a vallásnak, a kultúrának és a családnak a feladata, amihez a megrendelést mindig az élet, a társadalom igénye adja (Szabó, 2013, 79). Tehát a családokban, a közösségekben kell fejleszteni és a cselekedetekben kibontakoztatni azokat a készségeket, melyekre mind nagyobb szüksége van egy közjó iránt elkötelezett társadalomnak, hogy képes legyen megvédeni és utódainknak megőrizni a teremtett világot (Kozma, 2023, 7).

Ferenc pápa *Laudato si'* kezdetű, 2015 pünkösdjén közreadott enciklikája a teremtett világ védelmében az általános megtérés halaszthatatlan szükségére hívja fel a figyelmet, ami a világ valamennyi emberének szól. Az enciklika *Ökológiai nevelés és lelkiesség* című hatodik fejezetét ezzel indítja Ferenc pápa: „Sok dolognak meg kell változtatnia az irányát, de mindenekelőtt az emberiség szorul rá a változtatásra. Szükségünk van annak tudatára, hogy közös az eredetünk, egymáshoz tartozunk, és olyan jövő vár ránk, amelyen mindnyájan osztozunk. Ez az alaptudat lehetővé tenné, hogy új meggyőzések, viselkedésformák és életmódok alakuljanak ki. Ekképpen egy nagy kulturális, spirituális és nevelési feladat rajzolódik ki előttünk, amely hosszú megújulási folyamatokat igényel.” [LS 201]

Kuminetz rendszerelméleti munkájában (2023b) a *Laudato si'* enciklika teremtésvédelmi szemléletének keretében annak a nevelésre vonatkozó tanítását is visszatükrözi. Az egyetem, különösen is a katolikus egyetem társadalmi missziójának eredmé-

nyessége érdekében Kuminetz levezeti a felsőoktatási rendszerrel szembeni, valamint a stratégiai vezetést illető elvárásokat. A szerzőnek a teremtésvédelmet középpontba állító szándékát mutatja az is, hogy a kötet a PPKÉ Teremtésvédelmi Kutatóintézete projektjéhez tartozóan jelent meg.

Ennek teljesítésére és felelősségére irányul tehát Kuminetz kifejtésében az a stratégiai szemlélet, amely a nevelés feladatait is rendszerben tárgyalja. Kuminetz nevelési vonatkozású munkáiban mindig is érvényesült a 2023-ban kifejlesztett rendszerszemlélet, amit mutatnak a nevelésnek általa szisztematikusan tárgyalt területei és témakörei, részrendszerenként bemutatott ismeretei.

Rendszerbe helyezett pedagógia

Kuminetz Géza a neveléssel több tudományterület nézőpontjából is foglalkozott munkássága során. Ezeket a megközelítéseket a kutatói szemlélet kötötte össze: a személyiségfejlesztésnek az adott társadalmi alrendszerben betöltött szerepét és gyakorlatát értelmezte. Ezzel Kuminetz – a továbbiakban tárgyalt műveiben – nagy elődök hagyományait viszi tovább, azoknak a 21. századi társadalmi viszonyokban ad tudományos értelmezést. Ehhez a rendszeralkotásra való indíttatás mellett az ahhoz szükséges készségek birtoklása is szükséges, amelyek újszerű módon képesek a már szétesőnek mutató pedagógiát sarokpontjainál megragadni és hasznos rendszerbe helyezni.

Egy kutatónak szép feladat rendszerezett módon tárgyalni a pedagógia/nevelés dolgait, vagy éppen pedagógiai rendszertant alkotnia. Kuminetz munkáiban azonban másról és többről is van szó. Több tudományterület elmélyült művelésére is kiterjedő munkásságában vezérfonálként húzódik végig a neveléstudomány, a pedagógia és gyakran a lélektan. Ennek megfelelően több tudomány nézőpontjából is ráirányítja a figyelmet az emberi személy fejlesztésének lehetőségére és társadalmi kötelezettségére, kifejezve azt, hogy ez nemcsak a pedagógusoknak lehet hivatásbéli feladata, hanem ez sokféle élethelyzetben, hivatásban is feladattá válhat. Kuminetz munkáiban rendre a hit fénye mutat utat.

Mindez hiánypótló; ebből bontakoznak ki Kuminetz neveléskutatói eredményei. Módszere, hogy az ismereteket rendszerbe illeszti, ami a továbbiakban már sok szempontú összevetésekre is lehetőséget ad. A korábbi ismeretek új rendszeralkotásban tárgyalása a leghatékonyabb módon támogatja azok mai alkalmazását. Kuminetz ezzel is hozzájárul a keresztény pedagógia up-to-date válaszainak kialakításához. A keresztény pedagógia eddig is megadta válaszait minden kor minden kihívására, mely válaszok rendszerint a nevelés gyakorlatában kezdődtek, majd azok elterjedése rendszereket fejlesztett ki. Tehát Kuminetznek a keresztény nevelés rendszerszemlélet kibontó munkáiból a társadalom élő gondjait szolgáló élő pedagógia ered.

A rendszerépítés kötetei

A Szent István Társulatnál kiadott Pázmány Könyvek Sorozatban (továbbiakban: PK) 2020 és 2023 között¹ Kuminetz négy kötetben foglalta össze az universitasra, jelen helyzetben a katolikus egyetemre vonatkoztatva azokat a személyiség- és közösségfejlesztést, vezetést érintő témaköröket, amiket korábban más tudományterületi megközelítésekben is tárgyalt. A tőle már idézett metafora szerint az igazság hétfokú piramisát egy életen át lehet, kell ostromolni, amihez éppen a képzés és nevelés, és annak önmagunkon végzett gyakorlatának vállalása szükséges. Az említett négy kötet az igazság sokat ostromolt piramisának csúcsát közelíti, Kuminetz korábbi munkái ezek alapját képezik. Különleges dolog az önálló, de az említettek szerint egymáshoz mégis illeszkedő négy kötet létrejötte, amelyeknek különleges hatásai várhatóak, éppen az egyetemi közösség fejlesztése, az egyénekre elmélyülő fejlesztő, nevelő eredményekben. A négy kötet a fejlesztés, nevelés, az arra irányuló vezetői kötelezettségek támogatásának négy biztonságos köve, amikre erőteljesen lehet fellépni a piramis csúcsához közelítésben. Mint látni fogjuk, ehhez témájában kötődik, vagyis ötödik pilléreként kapcsolódik a Jel Kiadónál a *Világi és vallási vezetéselméletek* címmel megjelent kötet.

Mindez azt mutatja, hogy Kuminetz komplex, a teremtés rendjébe visszavezető rendszerszemlélete a gyakorlatban is működik. Ez azért lényeges, mert ennek eredményeként az egyetem említett missziója a gyakorlatot segítő hitelességgel nyilvánul meg az egyetemen kívül is mindazok számára, akik a társadalom különböző területein vesznek részt a nevelés feladataiban.

A teremtésbe rendszerezett nevelés

Kuminetz komplex, a teremtésbe visszahelyező rendszerszemléletét tárgyalja tételiesen is a PK 13. kötetként *Rendszerszemlélet, stratégiai tervezés és vezetés a katolikus felsőoktatásban* címmel megjelent mű (Kuminetz, 2023b). Kronologikusan bemutatja, ahogyan időben és témaválasztásban egymásra épülnek a sorozat kötetei. Ezzel egyértelművé teszi, hogy a nevelés vált vezérfonalává a rendszerbe szervezett vezetési ismereteknek, tágabban az universitas, konkrétan a Katolikus Egyetem missziójának, a közjót szolgáló működésének. Ugyanakkor itt még nem említi a megelőző sorszámmal a [PK 12] köteteként szintén 2023-ban megjelent *A vezetés művészete Krisztus iskolájában* könyvét, hanem előzetesen arról tájékoztat, hogy megjelenés alatt van a *Világi és vallási vezetéselméletek* című könyv. Erre 2023 márciusában sor is került a Jel Kiadó gondozásában, vagyis nem a PK részeként. Ez indokolt is, ha a sorozat köteteinek – a legjobb értelemben – zsebkönyv jellegű kis méretét és rövid terjedelmét tekintjük.

¹ 2020-ban: *A tudományos élet és a személyiségfejlesztés sajátos fellegvára a katolikus egyetemen* [PK 10];

2021-ben *A képzés és önképzés, a nevelés és önnevelés feladatai a katolikus egyetemen* [PK 11];

2023-ban *A vezetés művészete Krisztus iskolájában* [PK 12], majd szintén

2023-ban *Rendszerszemlélet, stratégiai tervezés és vezetés a katolikus felsőoktatásban* [PK 13] címmel.

2023-ban a Jel Kiadónál: *Világi és vallási vezetéselméletek*

Tehát *A vezetés művészete Krisztus iskolájában* című vezetéselméleti munkája [PK 12] részben összefoglalja, meg is előlegezi a Jel Kiadónál egy hónappal később megjelent vezetéselméleti könyv tartalmait.

Kuminetz a rendszerelmélet [PK 13] kötetének bevezetésében azt is láttatja a megelőző kötetekben feldolgozott témák sorrendiségének megadásával, hogy szisztematikus építkezéssel miként bontotta ki a nevelés rendszerjellegének összetevőit. Vegyük tehát sorra előbb a négy pillért, vagyis a PK négy kötetét.

A PK 10. kötetét képező 2020-as munkájában a tudomány és a személyiségfejlesztés kapcsolatát tárgyalva foglalkozott a katolikus egyetem identitásával, mégpedig a személyiségfejlesztésre fókuszálva. A PK 11. kötete 2021-ben ebből az azonosságutadatból fejtette ki az oktatási, kutatási és személyiségfejlesztési (nevelési) feladatokat. A PK 12. kötete 2023-ban a teremtés rendjét őrző, annak kibontakoztatását szolgáló vezetést tárgyalta. Ezt követi a PK 13. kötete a vezetői látásmódról, vízióról.

Kuminetz vezetésstudományi és gyakorlati szemlélete a teremtés védelme szolgálatában végzett nevelés. Ezt így fejt ki: „Ugyanis a Krisztus inspirálta vezetés akár szakmailag, akár a vezetés stílusát, vagyis a vezetői személyiséget illetően a teremtés rendjének őrzését, kibontakoztatását szolgáló nevelés.” (Kuminetz, 2023a, 9)

Vezetés és nevelés egysége

A vezetés és nevelés egységben tárgyalása meghatározó összetevője Kuminetz nevelési szemléletének. A szerző rögzíti, hogy a vezetők munkája az irányítottak személyiségének fejlesztésére is hat, mármint a jó vezető által végzett jó célok szerinti munka a hatalomnak olyan gyakorlása, amely másokat a személyiségük kibontakoztatásával is eredményre segít. A szerző a rendszerszemléletet alkalmazva, másutt nem látott rendszerben értelmezi a vezetés és a nevelés egységét.

A jó és a rossz értelmezésében ragadható meg a vezetés keresztény szemlélete is, amennyiben a vezető a szervezetet szép, jó és igaz célok elérésére irányíthatja, amint az életben ennek ellentetje is gyakran mutatkozik. Tehát a vezetőnek felkészülnök kell lennie, igent mondania az igaz célokra és nemet a rosszakra. Ez a keresztény nevelés általános feladatával esik egybe, mint ahogy a nevelő mindig vezető és nem csupán kísérő a személyiségfejlődés útján. A nevelés története sajátosan megragadható a vezetői szerep változásaiban is, ami tehát gyakran politikafüggő, az Istenétől elszakadó ember bolyongásait képezi le, a kereszténységből kivirágzott európai kultúrát tekintve pedig Krisztus mint a legnagyobb tanító elfogadásának háritásából adódik.

A rossz vezetés analóg tehát a rossz neveléssel, egy töről fakadó, egy utat járó folyamatok, melyek rossz hatásukat egyaránt a személyiségre való hatásukban fejtik ki. A rossz vezetés tárgyalásával külön fejezet is foglalkozik (Kuminetz, 2023a, 22–24). A rossz vezető tevékenységét igazságtalanságok, feszültségek, ellentétek, háborúskodások, elviselhetetlen légkör kíséri, ezért a rossz vezető átok a többiek, a társadalom számára (Kuminetz, 2023a, 22).

Kuminetz így összegzi a 'jó vezető' feladatát: „[...] a jó vezetés épp az érvényesítendő igazság és a bejárando út feltételeit hivatott biztosítani [...] kellő (ön)vezetés nélkül nem érhetjük el a legigazabb álmainkat és legfontosabb céljainkat sem; sőt hivatásunkat sem teljesíthetjük be. Sem egyénként, sem közösségként, sem intézményként, sem nemzetként, sem az emberiség világpolgáráként.” (Kuminetz, 2023a, 11–12)

Mondhatni, hogy a jó vezetés analóg a jó neveléssel, a rossz vezetés pedig a rossz neveléssel. A vezetés és a nevelés elválaszthatatlanságáról már szó esett Kuminetz meghatározásában [PK 12]. Ehhez rögzíteni kell a keresztény tanításra épülő meghatározást, hogy a nevelés mindig fejlesztés, amely a személyiségre hat, és ami nem fejleszt, azt nem tekinthető nevelésnek, hanem negatív emberformáló folyamat, vagyis rombol.

Azt, hogy mennyire valós és a jó gyakorlat szempontjából milyen mértékben fontos a vezetés és a nevelés analógiája, párhuzama, sőt, alapvető összefüggése, több dolog tanúsítja. Nézzük át például a rossz vezetés 23 ismervét, amit Dag Heward-Mills sorol fel a *Biblia* alapján, és azokat Kuminetz is idézi (Kuminetz, 2023a, 22). Láthatjuk, hogy közülük jó néhányban felcserélhetjük a 'vezető' szót a 'nevelő', vagy akár a 'szülő' szavakra, és így intézményi vagy családi nevelési anomáliák okaira ismerünk rá. Így például a rossz vezető/nevelő nem tud rendet tartani, ezért körbeveszi őt a rendszertelenség és a zűrzavar; nem képes tartósan koncentrálni a feladatokra; képtelen gyakorlati és megvalósítható megoldásokra, a valóságtól elrugaszkodott; akarja a tiszteletet, de semmit sem tesz érte, stb. Vagy tekintsünk Nemes Ödön vezetési felfogására, amit 21 ismerv alapján a tekintély helyes gyakorlásával azonosít, amit Kuminetz be is mutat a *Világi és vallási vezetéselméletek* című kötetében (Kuminetz, 2023c, 219–221). Ezek többsége szintén a nevelői szereppel, konkrétan a nevelői tekintély ismerveivel is azonosítható, mint például: szolgálni akarja a másikat, nem pedig kedvében járni; nem világi, politikai fogásokat alkalmaz, hanem világos és következetes, tudva, hogy nem a saját, hanem Isten gyermekeit vezeti; karizmája van, így szívesen engedelmeskednek neki; tiszteletben tartja a személyeket és a valóságot; meghallgatja mások gondolatait; elfogadja mások kezdeményezését; inkább szeretetre, mint parancsokra, előírásokra épít; stb. Továbbá Szentmártoni Mihály modellje éppen az analógia megfordítása, amennyiben a hitoktatási szerepek komplex modelljéről Kuminetz azt emeli ki, hogy:

[...] érvényes általában nemcsak a nevelőkre, hanem a vezetőkre is. A nevelői és a vezetői tevékenység ugyanis nemcsak igen összetett, de rokon szerep is. A (vallásos) vezetői kompetencia mint a tekintély egyik lényeges megnyilvánulása szükségképp tanító és vezető jellegű is. Az igazság igéi ugyanis, ha a lélek vagy a közösség befogadja, fejlesztik akár az emberi személyiséget, akár az intézményt. (Kuminetz, 2023c, 221)

A vezetés és a nevelés analógiás, sőt, a fentiek szerinti rokon szerepe nagy fontosságú. A rokonság a rendszerelmélet szerint is értelmezhető, amennyiben a vezetés elsősorban egy szervezet irányítását, a kormányzást jelenti, a nevelés pedig elsődleges szintérenként családban folyik, valamint az oktatási-nevelési társadalmi alrendszerben fejeződik ki.

Egyrészt a nevelői szerep élete során mindenkire vár a családban, amit szabadságában áll elfogadni, annak megfelelni. Ez a nevelői szerep egyúttal vezetést is jelent a generációk közti együttműködésben, amire való felkészülés nevelési, szocializációs, művelődési feladat, ez a család és a társadalom alapvető funkciója, tágabban a családi életre nevelés fő célja. Másrészt ennél szűkebb kört jelent – a családi szereppel átfedésben – a hivatásos nevelők professzionális tevékenysége az oktatási-nevelési rendszer intézményeiben, sőt más – mint a szociális, egészségügyi, kulturális- társadalmi alrendszerekben is. Ez a nevelői munkafeladat is egyúttal vezetés, ami nemcsak az adott szervezet működésének velejárója, hanem a keresztény vezetési eszme sajátosságainak megfelelően az európai kultúra szövetébe ágyazott szerep szerint is követi Jézus Krisztust mint a vezetők vezetőjét. Ezért is érdemes ezt a vezetői profilt felidézni, összefüggésben a nevelői eszményként követett Jézus Krisztusra. A keresztény eszmében Jézus Krisztus a vezetők vezetője (Kuminetz, 2023c, 150), egyúttal a nevelők vezetője is, a nevelők nevelője.

Hiszen minden vezetés végső soron erre irányul: tanításra, megszentelésre és kormányzásra. A tanítás (igaz tanítás, helyes jövőkép), a megszentelés (igaz, jó emberré tevés) és a kormányzás (törvényhozás, bíraskodás és végrehajtás-igazgatás) ugyanis szervesen összefüggnek egymással [...] Összességében az ember legyen beosztott vagy vezető, Krisztusban felülmúlhatatlan segítséget kap nemcsak a munkájához, de az életvezetéséhez is. (Kuminetz, 2023c, 152–153)

Ebben a másik személyiségére való hatásban kibontakozik a minden emberi viszony vonatkozásában már említett általános nevelői és az ahhoz társuló vezetői felelősség. Marcell Mihály megfogalmazásában: „[...] a nevelés nemcsak a fennebb említett, szűkebb értelemben vett nevelést vagy tanítást foglalja magában, hanem a mások életének tudatos, célirányos és észrevétlen irányítását és fejlesztését is. Ez az igazság: minden életmegrezdülés, ami körülöttünk vagy bennünk végbemegy, életszolgálat vagy életlerontás.” (Marcell, 1938, 20) Ez a megállapítás a nevelés irányító szerepére – vagyis a vezetésre – is felhívja a figyelmet.

A jó vezetőnek – akárcsak a jó nevelőnek – kötelessége az igazságosság gyakorlása, mert az igazság ezzel fejti ki a közösséget erősítő, a tagjai személyiségét gazdagító, fejlesztő, vagyis nevelő hatását: „A jó vezetőtől összességében nemcsak a szabályok betartását és betartatását várják a felettesei, a munkatársai, hanem elsősorban azt, hogy igazságos legyen a szónak nemcsak jogi, de főleg etikai és vallási értelmében, vagyis igaz emberként viselkedjék. Más szavakkal helyesen, üdvösen éljen a hivatal szabta kormányzati hatalmával.” (Kuminetz, 2023a, 14)

Tudomány és nevelés

Kuminetz *A tudományos élet és a személyiségfejlesztés sajátos fellegvára a katolikus egyetem* című művében [PK 10] egy újabb víziót nyújt a hit és a tudás, a tudomány és az egyetem katolikus felfogásáról. A tudós alázatával úgy fogalmaz, hogy próbál felkapaszkodni a nagy elődök vállaira, hogy messzebb lásson, és hogy megértse a

kortársakat heroikus munkálkodásukban, azonban Kuminetznek a kötetben rögzített megállapításai újat hoznak, még a hit és a tudomány sokat tárgyalt témakörében is. Köszönhető ez egyéni vizsgálati módszerének, valamint – akárcsak a vezetés témakörre kapcsán – holisztikus szemléletének. Módszerének egyéni jellege itt is az általa következetesen alkalmazott rendszerszemléletben gyökerezik. Ezzel ismételtén példázza azt, hogy a kereszténység integrális (holisztikus) vallási-világnézeti látásmódja a *'szellem megfogyatkozása és a lélek tagadása, az üressé vált életforma időszakában'* tartalmat adhat a vágyálmok helyett² (Kuminetz, 2020, 11 és 35). A szerző kijelenti, hogy a krisztushívó tudósok egészen különleges vezetőt kaptak Krisztusban, „aki egy személyben szülőnk, edzőnk, tudósunk, kritikusunk, művésznünk, látnokunk, forradalmárunk, terapeutánk. Röviden: a tudomány világában is pásztorkunk.” (Kuminetz, 2020, 9–10)

Kuminetz újat hozó megállapításaira irányítja a figyelmet a kötet [PK 10] hipotézisként is helytálló címe: *A tudományos élet és a személyiségfejlesztés sajátos fellegvára a katolikus egyetem*. A címben a fellegvár 'erődítmény' jelentése elsődlegesen nem az ellenségtől való megóvásra utal, hanem egyrészt a vidéket, országot, nemzetet védő szerepére, másrészt a tudomány hegyre épült fellegvára mindenhol látható.³ A kötetben tárgyalt kifejtések igazolják a címben foglalt hipotézist: a katolikus egyetem messzire látszó fellegvár, amelyben zajló élet két pólus mentén rendeződik. A két pólus nem taszítja, hanem vonzza egymást, nem szétfeszíti, hanem összetartja a katolikus egyetemet, mert abban összeforr a tudomány és a tudomány művelőinek és elsajátítóinak a nevelése. A 'személyiségfejlesztés' szó a címben a 'nevelés' helyén szerepel, talán azért, hogy a már elcsépelet és eredménytelensége miatt lejáratott 'nevelés' helyett annak tudományos tartalmát emelje ki, ami a személyiségfejlesztés. A címnek megfelelően a kötet ezt az azonosítást az egyetemek körén belül is a katolikus egyetemre alkalmazza, amit programként meg is jelöl:

Halasy-Nagy József épp arra a végzetes hiányra mutat rá ma is, hogy ha nem osztjuk ama integrális (holisztikus) vallási-világnézeti látásmódot, melyet a kereszténység hozott az emberiség számára, akkor összességében mégis súlyos visszafejlődés következik be az emberiség életében. Nevezhetjük a pillanatnyi látványos tudományos eredményeket, illetve a társadalmi haladást az evolúció-biológusok szóhasználatával megszaladási jelenségnek, vagyis olyan egyeduralgó viselkedésmintának, társadalmi vívmányoknak, melyek ma szinte ellenállhatatlan módon meghatározzák mind az egyéni, mind a társadalmi tudatot, ám holnap civilizációk és kultúrák pillanatszerű sírásójává lesznek.” (Kuminetz, 2020, 35)

A fellegvár-metaphora Schütz *Pedagógia* könyvében jelenik meg, amit Kuminetz ki is emel, így feltehetően ezt viszi tovább a [PK 10] kötetben: „[...] az egyetemeknek kéne ismét a tudás és kultúra fellegvárainak lenniük, és az egyetemi tanároknak komoly erkölcsi tartással rendelkezniük.” Ennek legkorábbi említését Kuminetzről a *Theológia* 2010/3–4. száma közölte. (Kuminetz, 2010b, 207)

² Kuminetz G. több helyen idézi Halasy-Nagy József *Világnézet* címmel 1938-ban kiadott munkáját a Kornis Gyula által szerkesztett *A mai világ képe I. Szellemi élet* című kötetből.

³ Vö.: Mt 5,14.

A tudás és a személyiség fejlődésének kulcsa

A tudás szerepével kapcsolatban is igazat ad Kuminetz Várkonyi Hildebrandnak,⁴ aki a legnagyobb boldogságot a személyiség kiteljesedésében látja, azaz a szép, harmonikus egyéniségben. Ebben az értelemnek és a szabadságnak van meghatározó szerepe, mert az értelem központi és motiváló szerepet tölt be a személyiség egészében és szerkezetében, ami azonban személyi szabadság nélkül semmit sem ér, amivel egybefonódik. A valódi értés és tudás gazdagítja és érleli a személyiséget, amit csak a szabad belátás és az igazság ilyen felismerése nyújt (Kuminetz, 2020, 43–44).

Kuminetz meg is adja a tudás és a személyiség fejlődésének kulcsát: a tudás (ismeret) és a lelkiismeret – a legjobb tudás (ismeret) szerint – fedezi fel a személyiség az értékek világát, és építi ki világnézetét. Ennek az érvényesítésével válik a személyiség a legigazabb értelemben alázatossá, ami nem más, mint a lélek összeolvadása az igazságokkal és az értékekkel. Minden igazi nevelés és tanítás ezt a célt szolgálja: valódi kapcsolatba kerülni az igazságokkal és értékekkel, és azokat énjébe fogadni. „Így lesz az ember a szívével is látóvá és helyesen cselekvővé, vagyis szabaddá.” (Kuminetz, 2020, 45–46)

A katolikus egyetemen – mint a tudomány és a nevelés fellegvárában – ennek a feladatnak a teljesítése elsődlegesé válik, ami a más egyetemekhez képest sajátos miszsióból adódik. Minden egyetem fellegvár a kultúra vidékén, a közjóra irányuló működésükkel a társadalmat szolgáló erődítmények rendszerének tagjaként szolgálnak. Kuminetz kiemeli, hogy ebben a 'fellegvári életben' három fő cél egyidejű szolgáltatásban társulnak a kutatók, oktatók, hallgatók és alkalmazottak: „a kutatás és oktatás, illetve a személyiségfejlesztés (a tudóssá válás) a fő intézményes cél” (Kuminetz, 2020, 47).

A szerző ezzel újabb módon emeli ki a hit és a tudás, a tudomány és az egyetem katolikus felfogásának lényegét, amikor azokat a tudás és a személyiségfejlesztés viszonyára építi. Ez a kiemelés a szerző rendszerszemléletének következetes érvényesítéséből származó eredmény.

Ezt a rendszerszemléletet viszi tovább, amikor a társadalomban globális hálózatot alkotó egyetemek 'genealógiáját' arra építi, hogy milyen tudományosményt választanak, amelyekben pedig eltérő bölcséleti, vallási értékrend köré gyűjtik ismereteiket. Kiemeli, hogy a választott értékrend szabja meg az oktatási, kutatási irányokat is, „ezért van legitimitása a világnézeti különbségeknek és az azok szerint működő egyetemeknek”. Lényeges, hogy erre építi következtetését: „[...] minden nagy vallásnak, kultúrának megvan a joga ahhoz, hogy a maga identitásának megfelelő egyetemet létesítsen és tartson fenn.” A rendszerszemléletnek ebben a fényében a társadalom számára megkérdőjelezhetlenné válik a katolikus egyetem léte, aminek szükség-szerűsége „az újkorban éppen azért fogalmazódott meg, mert a felvilágosodástól kezdve az egyetemeken egyre jobban kiszorították a katolikus gondolatot [...] Mivel a Katolikus Egyháznak természetes és elsőrangú szövetségese a tudomány, ezért vált

⁴ Várkonyi Hildebrand: A modern pszichológia tanítása a boldogság feltételeiről. In *Katolikus Szemle*, 1936/11, 737743.

szükségessé a katolikus hit alapján tájékozódó egyetemek megalapítása.” A katolikus egyetem életszükséglet, ahol a katolikus tudós úgy írhat, kutathat, taníthat, hogy ne kelljen rejtegetnie katolikus meggyőződését (Kuminetz, 2020, 47–49). Ferenc pápa *eritatis gaudium* kezdetű apostoli rendelkezésében olvashatjuk, hogy milyen sok világi tudomány művelhető szent tudományként, köztük a neveléstudományok és a pszichológia is (Kuminetz, 2020, 65).

A nevelő egyetem szisztematikus, integratív modellje

Az egyetem helyes eszményét az egyetem, a nemzet és a politika összefüggésében értelmezi Kuminetz a képzésről és a nevelésről szóló kötetében [PK 11]. Megállapítja, hogy „[...] a katolikus tudományos eszmény és az azt érvényesítő katolikus egyetem fogalma elvileg nagyszerű szintézise mindannak, amit egy egyetem egyáltalán adhat polgárainak, a nemzetnek, a társadalomnak, az államnak és az emberiségnek.”

Ezt szisztematikus, integratív modellnek nevezi, amely szerint „A keresztény tudományos eszmény ugyanis az emberi tudás minden szegmensének megadja a jussát.” Vagyis egyik területet sem abszolutizálja, bár hierarchiát állapít meg köztük, amiben a teológia nem despotaként, hanem alkotmányos módon uralkodik, mindegyiknek önállóságot, szabadságot adva. A katolikus egyetem eszménye szerint a tudományok nem válnak sem a gazdasági, sem más hatalom rabszolgáivá, a katolikus egyetem nem törekszik tömegképzésre, csak az igazság szolgálatában szeretne maradni. Ehhez nincs szükség nagy bürokráciára, sem törvények garmadája, csakis olyan emberekre, akik mindenkifelett igazságra vágnak, s ismerik az odajutás küzdelmeit és örömeit (Kuminetz, 2021, 96–99).

Kuminetz *A képzés és önképzés, a nevelés és önnevelés feladatai a katolikus egyetemen* [PK 11] kötetének címe ugyanúgy kiinduló hipotézisnek is tekinthető, amint a [PK 10] kötetnél is lehetett annak értelmezni. Itt is egy hipotézisként olvashatjuk a címet, hiszen a katolikus egyetem feladataira újszerű módon tekint azzal, hogy a képzéshez az önképzés, a neveléshez az önnevelés feladatait, vagyis szükségességét kapcsolja. A katolikus egyetem tehát olyan fellegvár, ahol a tudományos élet a személyiségfejlesztéssel (neveléssel) kapcsolódik össze (lásd a [PK 10] kötetet), és ennek során a képzés és a nevelés sajátos értelmezést kapnak.

A címben rejlő hipotézis igazolása annak a ténynek a kiemelésével indul a kötetben, hogy „Az ember tehát egyénileg és közösségszerűen egyaránt nevelésre és képzésre szoruló és épp ezért erre kötelezett lény. E kötelezettség tartós, módszeres elhanyagolása épp sokat hangoztatott emberi méltóságunk sorvadását, torzulását, végzetes elfajulását okozza majd.” (Kuminetz, 2021, 17) A szerző a katolikus egyetem feladatai közül a pedagógusképzést emeli ki, mivel a jövő keresztény értelmiségének jelentős részét alkotják a pedagógusok. Ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a katolikus egyetemen a pedagógusképzés mellett nagy figyelmet kap – mindenkire kiterjedően – az emberré nevelés mint az egyetem művelődési feladata (Kuminetz, 2021, 100).

Kuminetz az egyetemi képzés és nevelés céljának tekinti az önállósodást, abban az értelemben, hogy az ember megszerezze az önmaga nevelésének és képzésének a készségét. Az egyetem integratív modelljének megfelelően azt mondhatjuk, hogy az egyetem többféle módon képez és nevel. Először is a tudománnyal nevel, aminek során az igazság beláttatását, az igazság útjainak felmutatását alkalmazza. Aztán az életrendjével is nevel az egyetem, továbbá a tanárai személyiségével. A három nevelési mód egyaránt hat az értelemre, az érzelmekre és az akaratra. Céljuk az önálló gondolkodás és munka megtanítása. Ez azonban csak a más által irányított és megalapozott ismeretekre és készségekre épülhet. (vö.: Kuminetz, 2021, 100–102)

A nevelés világnézeti kérdés is

Az önképzés és önnevelés rendszertani tárgyalása kapcsán vezet le Kuminetz, hogy a nevelés világnézeti kérdés is, mert el kell helyezni az embert a világ egészében. A személyiség fejlesztése a fegyelmezővel kezdődik, önfegyelmezővel folytatódik, majd neveléssel és végül önneveléssel éri el betetőzését. A továbbtanulás az önnevelésnek csak egyik részlete. A nevelés folyamatában a családi és az iskolai nevelés után ez az önnevelés a harmadik szakasz, mely bármely életszakaszban kezdődhet és életen át tart. Az egészséges önállóság (szabadság, autonómia) csak a kellő önnevelés eredménye lehet, melynek végső célja az emberi ismeret és élet csúcса, Isten boldogító színelátására való eljutás. Ehhez tehát az önnevelés is szükséges, még a jó képzés és nevelés és a kedvező környezet mellett is. Az egyetem feladata eljuttatni erre az önállóságra, az önnevelés képességére, vagyis a konstruktív együttműködésre a tudomány várának ostromlásában (vö. Kuminetz, 2021, 100–105).

Emancipálható-e a pedagógia? – teszi fel a kérdést Kuminetz a 2023-ban megjelent, egy egri keresztény pedagógiai konferencián elhangzott előadását is feldolgozó tanulmányában. Ezzel a pedagógia alapvető és sajnálatosan égető kérdését tárgyalja az *Emancipálható-e a pedagógia (s persze bármely szaktudomány) a világnézeti, vallási felfogás alól?* című tanulmányában. Az írás egy megfigyelésként jelzett mottóval indít, ami a szerző több munkájában már elemzett módon egy hipotézist fogalmaz meg és a továbbiakban igazol:

Megfigyelés: Egyre tökéletesebbek a pedagógiai és pszichológiai módszereink, ám mintha egyre kevésbé lennének jól neveltek (kiegyensúlyozottak), személyiségükben kiteljesedettek, helyüket megtalálták a gyermekeink. Mi lehet e paradoxon oka? Talán épp az emancipáció helytelen felfogása és kíméletlen alkalmazása. (Kuminetz, 2023d, 149)

Az emancipációra vonatkozó hipotézisének igazolását így foglalja össze:

A pedagógia egyszerre emancipál és az emberi lét nagy értékeibe integrál. Miért is? Hogy az ember emberré nevelődjön. Előbb mások neveljék, majd képes legyen önmagát is nevelni [...] Ha tehát helyesen értjük a pedagógia helyét és szerepét az ember életében, akkor nem akarjuk emancipálni világnézeti és vallási háttérétől, csak azok torzulataitól. Ha így járunk el, akkor a mottóban vázolt paradoxon eltűnik; azaz pedagógiai módszereink fejlődése az emberré fejlesztést is hatékonyan fogja szolgálni. Neveltjeink pedig növekednek tudásban, műveltségben, emberségben egyaránt. (Kuminetz, 2023d, 164–166)

Kuminetz kiemelkedően fontos neveléstudományi írása ez, amelyben minden keresztény és nem keresztény, hívő és nem hívő pedagógus számára tudományos következetességgel, szilárd rendszerbe foglaltan, vagyis megtámadhatatlanul vezeti le a pedagógia világnézeti és vallási hátterének *ab ovo* szükségszerűségét. Egyértelművé teszi, hogy a pedagógiát ettől megfosztani nem lehet, a pedagógia és művelésének jövőképe, céljai erre az alapra épülnek. Bármilyen felépítményt is próbál kreálni ezen alapok nélkül a teremtés rendjétől elszakadó ember, az szükségszerűen összeomlik, és az anómiába süllyeszti nemcsak a nevelés rendszerét, hanem az általa szolgáltni hivatott kultúrát is. (Kozma, 2023, 16)

A pedagógia emancipáló szerepéről és emancipálhatóságának kérdéséről írt tanulmány Kuminetz elsődlegesen neveléstudományi művei közé tartozik, míg sok más írása a nevelés komplex, holisztikus látásmódjára épített rendszerszemlélettel teszi a jó társadalmi működés vezérfonalává a nevelést, annak a szerző által következetesen kihangsúlyozott személyiségfejlesztési értelmében. Itt kell előrevetíteni, illetve időben vissza azt, hogy 2018-as jog- és állambölcseleti könyve II. részében Kuminetz meg is említi saját tudományos szemléletéről, hogy: „Ezért figyeltünk a szaktudományok, a bölcselet és a teológia eredményeire és a problémát megközelítő módszereire, felfogásmódjaira is. Úgy véljük, hogy ezzel megfeleltünk a ma sokat emlegetett holisztikus (rendszerszemléletű) látásmódra törekvés elvének, szükségének.” (Kuminetz, 2018, 19)

A pedagógiai emancipáció témája átfogó megközelítésben össze is rendezi Kuminetz máshol kifejtett gondolatait a nevelésről, annak katolikus keresztény felelősségéről. Az emancipáció kérdése lehetőséget ad a szerzőnek a pedagógia alapvető dolgainak, a társadalmi rendszerben jelenleg instabil funkciójának értelmezésére, az okok azonosítására, a nevelés örök jövőképehez igazított válaszok keresésére. Ahogyan a társadalmi folyamatokban megjelenő egyes emancipációs kérdések mindig egy-egy jéghegy csúcsát jelzik, úgy tekinthető egy jéghegy csúcsának is a pedagógiai emancipáció is. Kuminetz összefoglalja a holisztikus látás modelljét, megadja a világnézet fogalmát, értelmezi a világnézet és a tudomány, illetve a világnézet, a vallás és a tudomány kapcsolatát. Ezekre az alapokra építi az igaz emberről katolikus szemmel alkotott képet, ami a teológiai és erkölcsi erényekbe öltözött és ezekben kivirágzott embert, azaz a boldog embert mutatja, aki az élő Isten képmása. A krisztusi embert (vö. Kuminetz, 2023d).

Ebben a megközelítésben is kijelenthetjük, hogy tanulmányában minden fejezetnek és azon belül is minden szónak súlya van, mégpedig azok sűrített üzenetei Kuminetz más munkáiban bőséges kibontást, megalapozást kapnak. Ezek körét részben a korábbi, részben az említett, 2022-ben az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen tartott *Pedagógia és Kereszténység* konferencia környékén, illetve ahhoz tartozóan a most tárgyalt tanulmánykötet megjelenéséig tartó időszakban kiadott írásai képezik. Köztük szerepel az itt korábban tárgyalt [PK 12] és [PK 13] kötet, valamint a világi és vallási vezetéselméleteket tárgyaló monográfiája.

A pedagógia emancipációja kérdéskörének körültekintő tárgyalását Kuminetz már elemzett kutatási módszere támogatja, amely egyedülállóan következetes, hiánypótlóan keresztény alapvetésű rendszerszemléletében gyökerező holisztikus látásmódja-

ra épít. Ez ad lehetőséget számára, hogy a máshol tárgyalt kérdéseket sűrítve, mégis az olvasó számára értelmezési keretet nyújtó rendszerezettségben tárgyalja. Világosan állítja elénk a pedagógus és a pedagógia feladatát, amiből a nevelés gyakorlata számára – Fináczy Ernő megállapításaira építve – kiemeli: „A nevelés legnagyobb diadala, ha az egyént arra képesíti, hogy önmagát erkölcsi irányban el tudja határozni, a maga akaratából, teljes tudatossággal és szabadsággal. A jól nevelt ember tehát a nevelés folytán emberibbé, tökéletesebb emberré válik.”

Az ismeretlen pedagógia – Schütz Antal megszólítása

Kuminetznek köszönhető, hogy a pedagógustársadalom 2010-ben találkozhatott az 1953-ban elhunyt Schütz Antal máig ismeretlen pedagógiai munkásságával. Schütz sok tudományt művelt magas fokon, a filozófia⁵ mellett dogmatikaprofesszor volt, pszichológiadoktorátust is szerzett, de az 1948-ban elkészült *Pedagógia* című nevelési kézikönyvének a születése 130. évfordulóján megjelent első kiadásáig szakmai akadémiai körökben is ismeretlen volt pedagógusi munkássága. A *Pedagógia* összefoglalja és átfogó látásra törekedve tárgyalja Schütz korábbi kisebb pedagógiai munkáit, előadásainak anyagát, saját tapasztalatait. Egyértelmű, hogy Schütz nemcsak gyakorló pedagógus volt, hanem a tudomány teoretikusa is. (Kuminetz, 2010a, 371)

Kuminetzre nagy hatást gyakorolt Schütz filozófiai és teológiai munkássága mellett pedagógiai szemlélete, gyakorlata és teoretikus eredményei. Ennek köszönhető az is, hogy Kuminetz a 2010-ig tartó időszakban is az egymást követő professzori, nevelői, vezetői feladatai mellett – különböző időszakokban működött a Hittudományi Kar tanszékvezetőjeként (két tanszéket is vezetett), dékánjaként, a Központi Papnevelő Intézet rektoraként, a Kánonjogi Posztgraduális Intézet vezetőjeként – elmélyült Schütz pedagógiai munkásságának feltárásában és a mai neveléskutatók és pedagógusok számára való közvetítésében. Ennek eredménye az, hogy Kuminetz több publikációban és emlékkonferencián is bemutatta Schütz pedagógiatudósi szerepét. Erre 2010-ben, tehát a Schütz születésének 130. évfordulóját kísérő megemlékezésekhez tartozóan került sor. Ebben az évben jelent meg Schütz *Pedagógia* című könyve, benne Kuminetz kisebb kötetnyi terjedelmű (48 sűrűn szedett oldalas) tanulmányával (Kuminetz, 2010a), aminek ugyanebben az évben több változatát is közzétette (lásd köztük Kuminetz, 2010b és 2010c). A célja ennek nyilvánvalóan az is volt, hogy mindinkább felhívja a szakmai közvélemény figyelmét az évfordulós tudományos megemlékezésekre, Schütz pedagógiatudósi munkásságára.

Kuminetz értékeli is Schütz pedagógiai munkásságát, az említett tanulmányokban legrészletesebben a *Pedagógia* kötetbe szerkesztett írásában. Az értékelés 15 pontból áll, ami az értékelést végző saját pedagógiai nézőpontjaiból, kutatói és nevelői szemléletéből felütött 15 reflexiója. Ezek azért is érdekesek, mert adódik a párhuzam: minden-

⁵ Schütz filozófiai munkássága kapcsán – a megismerés szimbolikus piramisának értelmezésében – már tárgyaltuk Bolberitz Pál *Schütz Antal, a filozófus* című tanulmányát.

féle mérlegelés nélkül is van hasonlóság Schütz és Kuminetz pályájában, amennyiben annak sok területre kitekintő tudományos és oktatói összetettségét, nevelői szerepeit tekintjük. Sőt, még a mindkettőjükre jellemző természettudományos érdeklődés és tájékozottság is minden bizonnyal szerepet játszik rendszerszemléletük egybeeső sarokpontjainak kialakulásában. Kuminetz így jellemzi Schützt: „Ebben a munkában szerves egységben áll a hit, értelem, szív és kéz, azaz benne van a filozófus, a teológus, a pszichológus, a gyakorló lelkipásztor, a nagy műveltségű ember, a nagy tanáregyeniség, a lelki élet mestere és természetesen a pedagógia tudományának teoretikusa is.” (Kuminetz, 2010a, 412)

Az ilyen munkásság megértésében vezérfonál az, amit Schütz szemléletéről bemutat Kuminetz, a végén kétszeresen is a pedagógiához vezetve a szálát: „Ugyancsak nem vét az egyes tudományterületek helyesen értett autonómiájának⁶ elve ellen. Amint van theologia perennis, philosophia perennis, ugyanúgy kell lennie paedagogia perennisnek is, s mindez azért, mert van maradandó emberi természet, mely megismerési, strukturális és működési elv is egyszerre [...] A bölcsélet a bölcsesség szolgálója, a bölcsesség a teológia szolgálója, a kánonjog az egyház szolgálója, a pedagógia pedig az emberi és keresztény élet szolgálója akar lenni, az ancilla szó értelmében.” (Kuminetz, 2010a, 412)

A világnézet és a pedagógia kapcsolatának meghatározása fontos kiemelés kap, és láthattuk, hogy a [PK] sorozatban ezt elemzi tovább Kuminetz. Schütznél ezt az ún. interdiszciplináris szemléletmód meglétéhez kapcsolja – követve ebben Németh András álláspontját – amikor így értékeli Schütz világnézet-felfogását: „Helyesen mutat rá tehát a pedagógia tudományának egyik sajátosságára, hogy fokozottan függ a bölcsellettől, világnézettől, illetve sok más tudománytól.” Schütz definíciójában a világnézet nem pusztán leír, hanem értékkel, állásfoglalásra, cselekvésre szólít fel, az egész ember, a teljes személy alakítja. A személyes elem része a világnézetnek, illetve a szinonimájaként használt vallásnak, ezért a világnézetet nem csupán az igazság akarása, hanem az érdek is alakítja. Egyetlen tudomány sem tud elszakadni a metafizikai alapoktól, vagyis semleges, értékmentes tudomány nem létezik, mivel ellentmondás. „A katolikus nevelés nem törli a pedagógia tudományának semmilyen immanens törvényét, hanem arra szervesen illeszkedik. Itt termékeny feszültségben marad immanencia és transzcendencia, természet és kegyelem, test és lélek, anyag és szellem, ösztönös és szellemi én, a nevelő és a nevelt generáció, egyén és közösség, szabadság és tekintély, engedelmisség és kreativitás.” A katolikus nevelésezsményt a teljesség jellemzi, aminek alapja és eszménye Krisztus a tökéletes személyiségével, akivel eleven kapcsolatba lehet és kell kerülni. Krisztus az ideális tanító, nevelő, akihez hasonlóvá kell válni, a növendékeknek is. (vö. Kuminetz, 2010a, 413–414)

⁶ Kuminetz Géza szisztematikus, integratív modelljének az előzőekben tett tárgyalásánál (Kuminetz, 2021, 96–99) a keresztény tudományeszmény a teológia legfelülre helyezésével hierarchiába rendezi a tudományterületeket, a tudományterületek szerves kapcsolódásának szerepét emelte ki, azzal, hogy ennek érvényesítéséhez az igazságra vágyó emberekre van szükség, akik ismerik az odajutás küzdelmeit és örömeit.

Schütznek az emberről alkotott árnyalt felfogását már említettük Kuminetz holisztikus rendszerszemléletének értelmezésekor. Ehhez tartozóan Kuminetz kiemeli Schütz pedagógiai szemléletéből: „Helyesen látja, hogy az emberré nevelést nem lehet rábízni az ún. funkcionális nevelési tényezőkre, annak minden korban alapvetően a harmonikus családban kell történnie, melynek természetes folytatása az iskola és a vallási élet.” Teljes értékű nevelés kell a szabadság birtoklásához, a helyes ítéletalkotáshoz, a társadalom teljes értékű tagjává válásához. A valódi nevelés nem támadja a személyiségi jogokat, hanem kibontakoztatja azokat (Kuminetz, 2010a, 415). „A teljes értékű és következetes nevelés adja az ember identitását, mely alapja minden más identitásnak. Ehhez a teljes értékű embereszmény ismerete és a megközelítésének eszköztára szükségeltetik.” (Kuminetz, 2010a, 417)

Kuminetz kiemeli továbbá Schütz munkájából a nevelői tekintély, személyiség helyes értelmezését, amit saját sugalmazó erejére kell építeni; az önnevelés elérésének fontosságát; aztán azt, hogy a nevelés egyszerre *educatio*, képzés és kísérés, mely utóbbiban nemcsak a növendék mellett kell lenni, hanem együtt kell megtenni vele az utat; továbbá az oktatási rendszer korszerű értelmezését, amiben az egyetemeknek kell lenniük a tudás és a kultúra fellegvárainak (lásd Kuminetz erre épített [PK 10] kötetét); a nemzetnevelés nélkülözhetetlen szerepét; a politikumtól való egészséges elkülönülést; a szexualitással foglalkozó integrált nevelői feladatokat; a nevelést kizszorító oktatás kísértésének leküzdését; a kereszténytelenné váló környezetben kifejtendő nevelői hatást. (Kuminetz, 2010, 412–419)

Schütz Antal 'megszólítása' nemcsak azt jelenti, hogy a szakmai figyelem ráirányul pedagógiai teoretikus eredményeire. Ezek mára – Kuminetz kutatói és tudományszervezői munkájának eredményeként – birtokba vehetőek, sőt azokat be is kell építeni a pedagógusi készségekbe, mert alkalmasak, mi több, nélkülözhetetlenek abban, hogy a praktikussá tett nevelésszemlélet visszatalálhasson a teljes személy fejlesztésének szolgálatához.

Másrészt a 'megszólítás' úgy is értelmezhető, hogy Schütz életműve szólítja meg a mai pedagógusokat. Kuminetz értékmentő és közvetítő munkájának köszönhetően ezek élettel teli megszólítások. Tanításminták ezek, konkrétan is, hiszen ne felejtjük, Schütz nemcsak teoretikus, hanem gyakorlója is a pedagógiának, így a *Pedagógia* kötetben mintának óravázlatokat nyújt: egy logikaórát a magyartanításban, a csillagászat alapjairól, a társadalmi rendekről, a nemi fölvilágosításról. Komoly és izgalmas témák ezek, mai tanárnak és diáknak is azok, így megalapozott Kuminetz véleménye, hogy ilyen összetett eredményre csak egy kiváló professzor és nagyszerű ember lehet képes, hiszen Schütz professzor az MTA tagja és a Corvin-lánc, a legmagasabb állami elismerés birtokosa volt, aki a 20. század keresztény pedagógiájának nagy szintézisét volt képes megalkotni, „amiért az utókor úgy mond köszönetet, hogy tanulékony, vagy inkább szólítható lélekkel olvassa és meglátásait a mindennapok pedagógiájában alkalmazza.” (Kuminetz, 2010c, 98)

Hivatásra nevelve

A nevelés vezérfonala az említett módon követhető Kuminetz több tudományterületre kiterjedő munkásságában, ami sok írását köti egybe az általa művelt integratív, holisztikus rendszerszemléletében.

Eddig Kuminetz olyan írásai közül válogattunk, amik elsődlegesen tartoznak a neveléstudomány körébe, vagy – éppen a holisztikus szemlélet okán – a más tudományokhoz tartozó olyan munkáit is elemeztük, amelyekben hangsúlyt kaptak a nevelési vonatkozások. Most Kuminetz további írásaiban emeljük ki a nevelési (személyiségfejlesztési) tartalmakat, mely publikációk adott esetben kézikönyvek a katolikus egyházi hivatásképzés és hivatásgyakorlás számára.

Az itt tárgyalt első tanulmánykötet *Egy tomista jog- és állambölcselet vázlat*a címmel két vaskos részben jelent meg, az első 2013-ban, a második 2018-ban. Már az első kötet előszavában bemutatott négy nagy rendezőelvben is kimutatható Kuminetz holisztikus rendszerszemlélete. A Kuminetz-féle integrált rendszerszemléletben ugyanis a részrendszereket összetartó, a társadalom jó működését biztosító kohéziós erő az egyéni szinten – a családi, közösségi, nemzeti keretekben – megvalósuló személyiségfejlesztés eredményeiből ered, illetve hatékonysága abban mérhető. Csakis ennek eredményeként valósulhat meg a jól működő közösségek szervezeti felépítése és irányítása, a béke és a rend biztosítása, a személyek közti kapcsolatok normatív szabályozása. Ez nyújtja a jognak az erkölchöz való kötődését, amibe beletartozik az igazságosság, az emberi méltóság, a szabadság és a hűség közösségen belüli értéke. Ezért fontos alapvetése Kuminetz művének a természetjog alapján történő érvelés (v.ö. Kuminetz 2013, 17–23).

Sajátos, hogy ez a kétrészes tanulmánykötet nem kínál átfogó elméletet, de egységes szemlélete már az I. kötet tanulmányait négy, a II. kötetét három rendezőelv köré csoportosítja. Ezekből most témaszószerűen mutatunk rá arra, hogy a tárgyalt tartalmak a rendszerszemlélet nevelési/személyiségfejlesztési jegyeit mutatják, nem feledve, hogy ez egy bölcseleti munka, de visszatükrözi a tomista jog- és állambölcselet szoros kapcsolatát az etikával (Kuminetz, 2013, 21). Az 1. kötetben:

- A jogrend megalapozása és világnézeti problémák: keresztény világnézet, emberi méltóság, szabad akarat, lelkiismeret, a három normatív rend (erkölcs, jog és illem), erények és hősiek gyakorlásuk, bűn és büntetés, bűnbocsánat, hatalom és tekintély.
- Az erkölcsi és a jogrend alkotása, érvényesítése: élethivatások: pedagógus, pap és lelkipásztor, jogász, államférfiú, hívő részvétele a közéletben, tomista állameszme, vallás, állam, egyház.
- Alapvető kötelességek és jogok: vallásszabadság, engedelmesség és igazmondás erénye, a jóhír és az intimszféra védelme, a házasság méltósága, a család katolikus szemmel.
- A jogrend mivolta és rendeltetése: a természetjogi szemlélet időtállósága.

A II. kötet tematikájának személyiségfejlesztési vonatkozásai:

- Jogrend és világnézet: erkölcs, kultúra, nevelés, technika, gazdaság és civilizáció, cselekedet erkölcsi beszámítása, erkölcsi rendszerek, az egyéni és a közjó, hatalom.
- Az erkölcsi és jogrend: szülői hivatás, igazságosság.
- Alapvető kötelességek és jogok: emberi élet és méltóság védelme: abortusz, eutanázia, öngyilkosság, tulajdon, pénz, munka, háború, béke.

Mindennek az etikával való kapcsolatára tekintettel érdemes felidézni néhány katolikus etikai alapvetést Németh Gábor összefoglalásában a *Bioetikai vázlatok – Bioetika és más életerkölcsei kérdések* címmel 2018-ban kiadott könyvéből, ugyanis ezek az általános nevelés (személyiségfejlesztése) körére is vonatkoznak a pedagógusok számára különösen is hasznos áttekintésben. Legfőbb összefoglalásban: nem minden megteendő, ami megtehető, ugyanakkor meg kell, hogy nyilvánuljanak az általános etikai princípiumok: a személy java, az igazságosság és legfőképp a szolidaritás (Németh, 2018, 14).

Németh bioetikai könyve ugyanabban az évben jelent meg, mint Kuminetz jog- és állambölcseleti munkájának II. kötete. A kettőt persze nemcsak az azonos évjárat köti össze, hanem a pedagógiában való hasznosulásuk is. Az etikai munkánál ez magyarázat nélkül adódik, a jog- és állambölcselet tárgykörénél viszont maga a szerző emeli ki az etikával való szoros kapcsolat szempontját, mintegy indokolva is a két kötetten végighúzódo (társadalmi) nevelési vezérfonal létét.

A posztmodern individuumközpontúságáról foglalja össze Németh, hogy „a szabadságot nemcsak mint cselekvési szabadságként (szabad minden küldő kényszertől), hanem akaratszabadságként (a cselekvés célját teljesen autonóm módon és értékrend szerint, a belső szükségleteknek megfelelően, de kötelezettségek nélkül) értelmezik [...] A szabadság végértékké válik, nem eszköz erkölcsi jó megvalósítására, hanem maga lesz a szubjektíven elérni kívánt állandó állapot.” Az individuumközpontúságban az egyéni értékek megelőzik az intézményes értékeket, az egyén függetleníti magát az értékőrző intézményektől: az államtól, az egyháztól, a hagyománytól, a felelősség fogalma értelmetlenné és értelmezhetetlenné válik (Németh, 2018, 34–35). Kuminetz a posztmodern kritikáját adó ezen etikai háttéren fejti ki részletesen a kötetek tematikájának valamennyi elemét.

Kuminetz nevelési szemléletét a jog- és állambölcseleti mű mindkét kötetében több főfejezet is példázza. Az 1. kötet *Az életpályák és rangsoruk* fejezetben rögzíti, hogy „az ember rendeltetése, hogy személyisége jellemes legyen.” Ugyanis „senki sem születik jellemes embernek, de azzá kell válnia, hogy emberi méltóságának teljes értelmében vett birtokosa lehessen.” Ezt az eszményt belső indítatásból kell elérnünk. „Ez a nevelési és önnevelési törekvés az erkölcsi állapot létrehozása, vagyis a jellem kialakítása bennünk [...] A huszadik században a kommunista embertípus volt az ideál, jelenleg a kozmopolita, fogyasztói tömegember az 'ideál'.” (Kuminetz, 2013, 358–359) A katolikusok ideálja mindig is a szent ember volt és marad is. Ferenc pápa a PPKE-n tett 2023. április 30-i látogatásán erre hívta fel a figyelmet:

Magyarországon egymást követték azok az ideológiák, amelyek igazságként mutatkoztak be, de szabadságot nem adtak. És ez a veszély ma sem szűnt meg: gondolok itt a kommunizmusból a konzumizmusba való átmenetre. Mindkét „izmus” közös vonása a szabadság hamis eszméje [...] Milyen könnyű eljutni a gondolkodásra mért korlátoktól, ami a kommunizmusé, a saját magunk korlátok nélküli elgondolásához, ami a konzumizmusé!”⁷

Kuminetz külön fejezetben foglalkozik a pedagógia és a pszichológia bölcseleti alapjaival, valamint a tanítói és a nevelői élethivatással. Ez utóbbiakat az élethivatások rangsorának második helyére teszi, ahol a pedagógus a művésszel és a tudóssal osztozik. Ezeket csak az első helyre sorolt pap, teológus és filozófus hivatások előzik meg (Kuminetz, 2013, 367). „A vérbeli filozófusok született pszichológusok és pedagógusok is.” – jelenti ki Kuminetz, amire utalva három jeles filozófus (Pauler Ákos, Schütz Antal és Noszlopi László) pedagógiai és pszichológiai eszméit gyűjtötte össze. Sajátos, hogy ebben a kötetben a pedagógushivatásról szóló fejezet megelőzi a hivatási rangsor első helyén lévő papokat, lelkipásztorokat. Ennek oka a szerző nevelési szemléletéből eredhet, ahol a nevelési vezérfonál még a rangsort is megkerülve irányítja a figyelmet: a legátfogóbb a nevelői hivatás, illetve az minden más hivatásban is benne foglaltatik, a rangsorban előbb vagy utóbb állókban is.

A lelkiismeret rendeltetése

A jogrend megalapozása és világnézeti problémák körében a lelkiismeret tárgyalása kapcsán érdemes felidézni, hogy Kuminetz a 2020-ban megjelent [PK 10] kötetben már megfogalmazta, hogy a személyiség a tudás és a lelkiismeret alapján építi ki világnézetét (Kuminetz, 2020, 45–46). Az *Egy tomista jog- és állambölcselet vázolata* című tanulmánykötet 1. részében külön fejezetet szentel a lelkiismeret kérdésének (Kuminetz, 2013, 155–191), mely fejezetben *A lelkiismeret mivolta és rendeltetése katolikus szemmel* című, 2009-ben kiadott tanulmányát teszi közzé (Kuminetz, 2009). Ebben rögzíti, hogy nem szokásos egy jogi munkában a lelkiismeret témáját tárgyalni: noha a lelkiismeretessé nevelt ember képes kiváló dolgok alkotására, amikből egyre nagyobb a hiány.

Mindez mintázza Kuminetz holisztikus, szisztematikus, integratív társadalmi rendszerszemléletét, és benne a nevelésnek – a már említett módon – mindenütt megmutatózó vezérfonalát. Ez bemutatja egy szellemi struktúra építését, amiben az átfogó tudáshoz jutás különböző utakat bejáró, de azonos célhoz vezető konstrukciói hasznosulnak. Azt is alátámasztja továbbá, hogy Kuminetz egész munkásságát áthatja rendszerszemlélete, ahogyan holisztikus értelmezéssel is összekapcsolja témáit, és akár egy korábbi témához társítva bemutatja, hogy az egyszer már feltárt ismeretek hogyan lesznek építőkövei akár több tudományterületen is végzett vizsgálatnak. Kuminetz mindezt vállaltan teszi egy nevelési vonatkozású, ráadásul nehezen megragadható témával, ami a lelkiismeret, hogy ezúttal a jogbölcseletről tekintsen ki a nevelésre, és fordítva.

⁷ <https://www.magyarurkurir.hu/hirek/ferenc-papa-az-egyetemi-es-kulturalis-elet-kepviseloiehez-az-igazsag-kulcsa-megismeres>

Jogászok számára talán szokatlan, vagy épp mosolygató erről a témáról szólni, de úgy gondoljuk, hogy nemcsak a jogi felelősség kategóriájának adhatunk erkölcsbölcseleti, világnézeti megalapozást, hanem olyan problémakör a lelkiismeret, aminek át kell hatnia úgy a magán-, mint a közéletet. Pontosabban nagy adomány a társadalom számára a lelkiismeretesség nevelt ember, aki akár a törvényhozásban, akár a bírászkodásban, de az előírások kellő végrehajtásában is azért tud szakmailag és emberileg is kiválót alkotni, mert megvan benne a lelkiismeretesség erénye, vagyis a felelősségteljes gondolkodás- és cselekvésmód. Ehhez már csak azt kell hozzátennünk, hogy fájdalmasan tapasztalhatjuk a társadalom szinte minden szektorában a lelkiismeretes munka fogyatkozását. (Kuminetz, 2009, 20)

Az idézett szövegrész tartalmazza a lelkiismeret erényének meghatározását, és kiemeli a lelkiismeret lényegi szerepét a társadalom jó működésében, amit az értékek és a nevelés céljainak tisztázása biztosít. Kuminetz ezt a gondolatot viszi tovább egy társadalompszichológiai és társadalompedagógiai nézőpontból vizsgálva az anómiás viselkedés okait, amelyek elsősorban az erkölcs- és értékválságból adódnak, mint lelkiismeret-furdalással, szégyenérzettel és büntudattal kísért tünetegyüttes.

Az ilyen emberekből hiányzik a belső tartás, a lelki autonómia, a pozitív identitás [...] E jelenségek elharapódzásában döntő szerepe van az etikai relativizmusnak, az indifferentizmusnak, illetve a világnézeti semlegesség doktrínájának. Éspedig azért, mert ezek a felfogások csak arra tanítják meg követőiket, illetve a velük azonosuló fiatalokat, hogy ki nem vagyok, de arra nem, hogy ki vagyok és hogy kivé kellennem.” (Kuminetz, 2013, 153–155)

Kuminetz ezzel a mindennapi élet középpontjába helyezi a lelkiismeret szerepét. Nevelési alapvetésű társadalomszemléletét mutatja, hogy itt a nevelést a lelkiismeret működése szempontjából értelmezi: a nevelés „a lelkiismeret képességének készségeg fejlesztése, hogy kellően érzékeny és helyesen ítélő legyen.” Kiemeli, hogy a lelkiismeret vizsgálatában a bölcelet figyelembe veszi a rokon tudományoknak tekintett pszichológia, pedagógia, szociológia, filozófia és teológia eredményeit (Kuminetz, 2013, 153–155).

A nevelés a keresztény bölcelet mérlegén

A keresztény bölcelet fő igazságainak felfedezését és magunkévá tevését jelöli meg Kuminetz a jog- és állambölceleti műve II. kötetének fő céljaként. Ezt rögtön össze is kapcsolja a személyi fejlődéssel, annak fejlesztési és önfejlesztési vonatkozásával, vagyis az átfogóan értelmezett neveléssel: „[...] hiszen ezek az igazságok a személyiség egészéhez szólnak, és szíven találják, megrendítik a léte értelmén töprengő embert. Mintegy katalizátorai személyi fejlődésének.” (Kuminetz, 2018, 19)

Ez a kétkötetes, sok korábbi munkáját is összegző bölceleti műve vezet annak megértésére, hogy Kuminetz számára nagy szerepe van a képzés és önképzés, a fejlesztés és önfejlesztés elkülönített tárgyalásának, azon is túlmenően, amit a [PK 11] kötete kapcsán kifejtettünk. A képzés és önképzés, a nevelés és önnevelés katolikus egyetemi feladatairól 2021-ben írta a könyvét, három évvel a bölceleti kötetpár megje-

lenését követően. Ebben megfogalmazódik, hogy a személyiségfejlesztés (nevelés) a keresztény felfogásban a társadalom életét legátfogóbb tevékenység, ami nemcsak az oktatási-nevelési rendszerben, hanem valamennyi társadalmi alrendszerben megmutatózó, elsődlegesen összetartó erő. Az ehhez tartozó megnyilvánulások két életterbe, szükségszerűen egymást is követő életszakaszba tartoznak: az elsőben a személy követi tanítóját/szülőjét, akiktől megkapja felkészítését a második életszakaszra, ami az önképzés, önfejlesztés, egyúttal a keresztény nagykorúság világa.

Úgy tűnhet, hogy Kuminetz munkásságában – rendszerszemléletének megfelelően – ez mint rendezőelv mutatkozik a személyiségfejlesztés/nevelés szempontjának állandó követésében, amely szerint a nevelő (mester) által vezetett, irányított képzés és fejlesztés (a nevelés) élettere elhatárolódik a személy által saját magán megvalósított önképzés és önnevelés életterétől. Ugyanakkor át is járhatóak ezek az életterek, amennyiben a mester által irányított, támogatott világból kizárólagosan annak alapos megismerése után léphet át a tanítvány a saját erőből és saját felelősséggel megvalósuló önképzés és önnevelés világába. Ehhez tehát előbb szükséges, hogy a tanítvány hűségesen kövesse a jó mestert a tudás és a tapasztalatok megszerzésének útján, mert egyedül abból – és a jó mester által is követett Krisztus, a legfőbb nevelő tanításából – lehet és kell erőt meríteni az egész életen át megvalósítandó önépítéshez. Úgy is értelmezhetjük, hogy ez nem is átlépés, vagyis nem is mozgás az egyik életteréből a másikba, hanem inkább visszatükrözés, amennyiben az önképzés és önfejlesztés tükrében a személynek egyre tisztábban és egyre erősebbnek kell látni magát, mert az ilyen tükörkép mutatja, hogy a személy mennyire felkészült szabadságának mind teljesebb kibontakoztatására. Valamint felkészült-e arra, hogy a rá bízottak, őt követők számára maga is jó mesterré váljon?

A hivatásgyakorlásban – az előzőekben tárgyaltaknak megfelelően – különösen nagy szerepe van az önnevelésnek (önképzésnek, önfejlesztésnek), akár szülői, akár papi, lelkipásztori, akár pedig pedagógus hivatásról is van szó, mert azok mindegyikében, sőt mindenféle hivatásban is megmutatkozik a nevelői szerep.

Kuminetz holisztikus, szisztematikus, integratív társadalmi rendszerszemléletet követve tehát a mester általi, alapvetően az oktatási rendszerhez és a családhoz kötött nevelés elveiről és gyakorlatáról szólni a pedagógiának van primátusa, majd innen a különböző hivatások életterébe belépő önnevelése (önképzése és önfejlesztése) eszméinek kérdéseivel pedig a legkülönfélébb tudományok foglalkozhatnak, saját rendszerükbe foglalva a gyújtóköribe tartozó szakmákban a személyiségfejlesztés kérdéseit. Mindez a természetjog érvényesítésének világába való beléptetés és abban a pálya- illetve élethosszig való megtartás is, amit tétélesen tárgyal Kuminetz a II. állambölcseleti kötetében és ott hivatkozott munkáiban is. Ezt fejezi ki a II. kötet fejezeteiben a természetjog hatékony és önkéntes érvényesítőjeként bemutatott érett személyiségű ember jellemzőjeként tárgyalt erkölcsi és vallási tudat, továbbá az érzelmi kiegyensúlyozottság (vö. Kuminetz, 2018, 72–211).

Tehát szerves kapcsolat van a személyiségfejlesztés önnevelési feladatai, valamint a pedagógusok által irányított nevelésnek a családhoz, az oktatáshoz és a művelődés világához kötődő feladatai között. Ez mutatkozik meg Kuminetz állambölcseleti kötetében – és a továbbiakban tárgyalandó *Klerikusok kézikönyve* kötetekben –, a nevelési vezérfonál.

A nevelői hivatás legelsőbbike: a szent szolgálat

Az előzőekben a hivatásra nevelés részben említettük, hogy Kuminetz az I. állambölcseleti kötetében idézi fel az élethivatások rangsorát Pauler Ákos – Noszlopi László által hivatkozott – rendszere nyomán, arra tekintettel, hogy milyen értékek szolgálatában állnak.

A kilenc fokozatból álló hivatásrangsor 1. helyén a pap, teológus és filozófus áll „mint legértékesebb életforma, amely közvetlenül az összes értékek ősi forrásával és valóságával találkozik: az abszolútummal, Istennel.” A 2. helyen a pedagógus osztozik a művésszel és a tudóssal, mert ők közvetlenül foglalkoznak a három szellemi értékkel. A 3. helyen a jogászok és államférfiak (politikuskok) állnak, akik lehetővé teszik az előző hivatások gyakorlását a társadalmi béke és a kultúr-folytonosság biztosításával. A 4. helyen az orvos és a pszichológus van a testi és lelki egészség megtartóiként, az 5. helyen pedig a katona, a biztonság és béke fenntartója. A 6. helyen a nehéz fizikai munkát segítő technikus áll, a 7-en a táplálékot biztosító mezőgazda és állattenyésztő. A 8. helyen a technikát előállító iparos, végül a 9-en a kereskedők és bankárok szerepelnek, akik a javak igazságos elosztásáért felelnek (Kuminetz, 2013, 367).

Nyilvánvaló, hogy ezen rangsor alkotásának időszaka, vagyis a 20. század első fele óta jelentősen változott a társadalmi struktúra, a kultúra és a tudomány eredményei hatására a hagyományos hivatások is átalakultak, mára újak jelentek meg, és az általuk szolgált értékek pedig különösen is új értelmezést kaptak a relativizálódó, anómias állapotba jutott társadalomban. Például a fizetés és az általa elérhető szociális pozíció közti olló jelentősen kinyílt: a bérek messziről sem követik az egyébként elismert társadalmi értékeket, mint akár a pedagógus vagy ápoló, a családgondozó és a szociális munkás hivatásoknál. A társadalmi megbecsülés igénye és gyakorlata közti viszony vált relatívvá, és ez csak tovább amortizálja az értékek rendjét is. Mindennek rendbetétele a társadalmat irányító politika feladata lenne, azonban a szétzilált és ezzel átláthatatlanná is tett viszonyok közepette kontraszelektálódik az immár globális hatásúvá lett folyamatokat befolyásolni képes politikuskok – az államférfiak – köre.

Miért fontos ennek említése? Mert Kuminetz 21. századi összegzése is pontosan erre hívja fel a figyelmet: a társadalom felelőssége, hogy az anómiával szemben erősödjének a személyiség helyes formálását segítő hatások. A Németh Gábor említette individuumpontúságból (Németh, 2018, 34–35) ki kell jutni, hogy az értékörző intézmények kifejtessék hatásukat. A társadalmi szétesés megállításáért folytatott küzdelem szükségzerű, és ebben átfogó hatása a nevelésnek lehet, ami egyben felelősség is az érett személyiségű ember nevelésével, hiszen csak általa érvényesülhet ismét hatékonyan az ártalmas individuumpontúságban globálisan elutasított természetjog (vö. Kuminetz, 2018, 72–211).

Tehát az érett személyiségűvé nevelés szolgálatában végighúzódik a nevelés vezérfonala az értékrendszer alapján felállított kilencszintű hivatásrangoron, mely szolgálatnak a legfőbb példáját és tanúságát a hivatásrangsor elő helyén állóknak, közülük is különösen a papoknak, lelkipásztoroknak kell megtenniük. Hiszen a többi hivatás gyakorlója az ő tanításukat és személyes példájukat követik.

A *Klerikusok kézikönyve* című, 2012-ben kiadott, kétkötetes munkájának I. kötetében Kuminetz a katolikus egyház szent szolgáltevőiről, vagyis a klerikusokról ír, a II. kötete *A papnevelés és egy klerikusi etikai és illemtudományi vázlat* alcímet kapta. A két kötet részletesen összefoglalja a papnevelés, más megnevezéssel papképzés feladatait, amelyek a kispapoknak a papszentelésre és a papságra való lelki és gyakorlati felkészítését foglalják magukban. Mint láttuk, Kuminetz az oktatási-nevelési alrendszer az egész társadalmi rendszert átjáró szerepében értelmezi. A szerző a rá jellemző szisztematikus, integratív rendszerszemléletének megfelelően a papképzésben is kifejti a nevelés általános alapvetéseit és a szent szolgálatra való felkészítés és felkészülés személyiségfejlesztési programjának területeit.

Ennek példája – a hivatások és rangsoruk már tárgyalt értelmezésére építve – az, hogy amikor Kuminetz elindítja a papi hivatás lényegének tárgyalását, akkor előbb általában értelmezi a hivatás szeretetét, illetve a hivatástudatot megalapozó hivatáserkölcsei elveket. Tehát azzal indítja a papnevelés hivatásértelmezését, hogy a papi hivatást nevelési (személyiségfejlesztési) szempontból is azon a közös alapon értelmezi, amely a Pauler és Noszlopi-féle hivatásrangsor mind a kilenc szintjére besorolt hivatásokra egyaránt érvényes, vagyis minden hivatásra vonatkozik. A továbbiakban erre építve tárgyalja a papi hivatásra a más hivatásoktól eltérően jellemző sajátosságokat. Ezek pedig a személyiségfejlesztés közös és eltérő céljainak és eszközeinek értelmezését jelentik, tehát a papságra való lelki és gyakorlati felkészítés speciális programját teszik megfoghatóvá.

Kifejti a különbséget a szakmaként űzött, illetve a hivatásszerűen végzett foglalkozások között. Az előbbiben a megélhetés, előmenetel, rang a szakma űzésének célja, az utóbbiban szeretetből végzik a munkát. Ezzel személyiségfejlesztési szempontból meg is adja a hivatásszeretet definícióját, ami a szolgáló szeretet, „nevezetesen a hivatás gyakorlásával járó erkölcsi érték megvalósításának szeretete.” Ilyenkor meghatározóak lesznek a hivatásban önmagában fontos dolgok, és másodlagossá válnak a szubjektív célok (hírnév, siker, gazdagság).

Kuminetz megadja a hivatástudathoz- és szeretethez tartozó 19 eszményt, ezzel felvázolja a hivatásgyakorláshoz tartozó személyiségstruktúra összetevőit, vagyis a nevelés, személyiségfejlesztés konkrét céljait, amik lényegében a fejlesztendő kompetenciák. Az eszménystruktúra elemei: 1) hivatásteljesítésben a fő cél az emberiség közös érdekeinek és a kultúra értékeinek szolgálata, mivel az egyéni érvényesülés erkölcs-telen is, amennyiben nem tűri a kiváló munkatársakat; 2) a hivatás, vagyis a szakma becsülete, ami elsősorban nem kenyérkereset, hanem életfeladat, ami az egyéni érdekek előtt áll, arányban képességeinkkel, ami fokozódhat; 3) a munka szeretete, mert a munka nemcsak megélhetés, hanem erkölcsi érték, személyiségünk kibontakoztatója; 4) a technika humánus használata, amely erőket optimalizál és hasznosít; 5) a szabadság elve, mert a hivatás szabadon választható, a szakmai erkölcs szabta határon belül; 6) az igazság elve, ami egyúttal a politikai és társadalmi etikának is vezérelve; 7) a rátermettség elve; 8) a gyökeresség elve, ami összhang a hagyománnyal, földrajzi és egyéb adottságokkal; 9) az elkülönülés vagy hivatásmegosztás elve, mely szerint a sza-

kosodás nem vezethet szakbarbársághoz; 10) a szervesség elve, ami élő kapcsolatot jelent a szakosodott hivatások között; 11) a szervezetség elve: a társadalomnak terveznie kell a hivatások rendszerét; 12) a hierarchia elve, mely szerint a vezetők és alárendeltek között szakmai hatékonyságnak és engedelmességnek kell uralkodnia; 13) a társadalmi felemelkedés elve szerint a pozíciók elnyerését nem hátráltathatják a szerzett jogok és hagyományos rangok; 14) az élettér elve szerint minden hivatáshoz szükségesek a talajban, környezetben rejtett kincsek (lásd: teremtésvédelem); 15) a működési hatáskör elve a hatáskörök szükségességét jelenti; 16) az időtartam elve: minden hivatás egész életre szóló küldetés; 17) a jelleg elve szerint a hivatás sajátos jellege szerint alakul a személyiség és az életkörülmények; 18) a bensőség elve szerint az egyes hivatásetikai elvek kiegészítik egymást; 19) a vallásosság elve szerint a hivatásban az isteni hívás és gondviselés rendelkezését látjuk, így annak teljesítése vallásos cselekedet.

Kuminetz egy rövid, de annál fontosabb észrevétellel zárja a hivatástudathoz azonosított, 19 összetevőből álló eszménystruktúra bemutatását: „Mindezek az elvek természetesen, mutatis mutandis, érvényesek a papi hivatásra is.” (vö. Kuminetz, 2012a, 78–81)

Tehát az eszménystruktúrának a személyiségben való nevelői (és önnevelői!) kibontakoztatása mindegyik foglalkozást megszentelt hivatássá teszi. Lényeges a már kifejtettek szerinti önnevelés, amiben kiteljesednek a nevelés során megismert eszménystruktúra elemei. Ebben különös szerepet kapnak a papi hivatás gyakorlói, akik egy életen át részesei, vezetői annak a folyamatnak, amely a többi hivatást végzők személyiségének kibontakoztatását eredményezi, ami a legteljesebb szabadságra eljutást segíti. Ennek lehetősége tehát mindenkinek adott, aki nemcsak szakmaként űzi mesteriségét, hanem hivatásaként, szeretetből. A papok pedig saját hivatásuk gyakorlása mellett a legfőbb támogatást nyújtják más szakmák hivatásaiban működők számára, hogy szakmájuk megszentelt hivatás legyen.

A pedagógia fénybe állítása

Adódik a kérdés, és hallani is, hogy nem idejétmúlt-e a nagyrészt a 20. század első évtizedeiben alkotott teológusok, filozófusok, világi társadalomkutatók, neveléstudósok munkáira alapozni a 21. századi nevelés dolgaiban? Hiszen sokan mondják, hogy miért is kell a mai állapotainkból visszatekinteni, miért kell a jelenre, jövőre szóló hipotézisekbe a tudásban, technikában, sőt, általánosságban szólva: a 'fejlettségben' meghaladott múltat belekeverni? Mert ha a jövőbe nem is lehet látni, de megvan az óriási kapacitású adatgyűjtési és elemzési lehetőségek, sőt, akár a mesterséges intelligencia is kérdezhető, ha az internetre feltöltött ismeretanyagokból nagy valószínűséggel lesűrhető következtetéseket várunk. Hiszen annyi 'mai' válasz fogalmazódik meg, a felmerülő kérdések sem azok, mint csaknem egy évszázada voltak.

A jelen tanulmány teljes felépítésével és annak minden részével erre a kérdésre válaszol. Bemutatja, hogy miért téves a konzumvilág influenszerei által formáltan még a tudomány világára is kiható olyan közvélekedés, ami szerint a pedagógia területén is már csupán a neveléstörténet körébe tartoznak a Marczell Mihály, Schütz

Antal, Tóth Tihamér, Noszlopi László, Horváth Sándor, Halasy-Nagy József, Kornis Gyula, Weszely Ödön, Finácz Ernő, Brandenstein Béla és kortársaik, valamint a munkásságuk mai hasznosítóinak a művei. Itt nem a neveléstörténet nélkülözhetetlen szerepe a kérdés, hanem a teremtett világ valóságával ellentmondó történelemértelmezés, hiszen ezen vélekedések szerint mindaz, ami a történelem részévé vált, vagyis régi, az már *ab ovo* lekörözött dolog. Ezekben a vélekedésekben a legszomorúbb annak elfeledése, hogy az általuk mímelt fénygyújtás valójában már a humanizmus és a reneszánsz kora óta igyekszik sötét árnyékot vetíteni az Istenéhez igyekvő ember által létrehozott kultúrára. Ehhez lásd Molnár Tamás filozófus és Jáki Szaniszló Templeton-díjas bencés kozmológus tisztázó kifejtéseit a témáról.

Kuminetz munkáinak üzenete az is, hogy a nevelés mai ügyének előmozdítására nélkülözhetetlen és hasznos volt Schütz Antal eddig csaknem ismeretlen *Pedagógia* könyvének kiadása. Ez nemcsak a jubileumi évnek szólt, hanem annak is, hogy újra bekerüljenek a mai pedagógiai kutatások problématudatába a múlt század első felében alkotott katolikus pedagógusok eredményei.

Konkrétan hazai pedagógiatörténészeink egy kis csoportja elkezdte e feltáró munkát, gondolkodott itt Mészáros Istvánra, Németh Andrásra és Pukánszky Bélára. Németh András említést tesz arról, hogy abban a korban az egyetem bölcsészkarán a húszas években még szerzetes papok tanították a pedagógiát (Bognár Cecil, Kornis Gyula, Balassa Brúnó), ám ezt az egyetem vezetése nem nézte jó szemmel. Később a hittudományi karon is be kellett vezetni a pedagógia oktatását, mivel az egyetem már nem garantálta annak katolikus jellegét. Neves pedagógusaink voltak Tóth Tihamér és Marczell Mihály a hittudományi karon, s Németh András szerint Marczell *Bontakozó élet* című nyolckötetes munkája „a hazai neveléstudomány máig maradandó értékű, méltatlanul elfelejtett alkotása”. (Németh, 2005, 332) Schütz Antal neve nem szerepel e nagyok között, minden valószínűség szerint nem az elhallgatás szándéka miatt, hanem azért, mert életének utolsó és tudományos tevékenységét lezáró, és kijelenthetjük, megkoronázó munkája sohasem jelent meg, porosodva a piarista rend archívumában. De nemcsak a tudománytörténetnek vagyunk adósai e munka kiadásával, [...] hanem adósai vagyunk a mai magyar pedagógustársadalomnak is, főleg a katolikus pedagógusokénak, egy olyan pedagógiai kézikönyv rendelkezésre bocsátásával, amely egyszerre felel meg a tudományos tárgyilagosság és szakmaiság, valamint a katolicitás követelményeinek. Katolikus iskoláink pedagógusainak erősödniük kell katolikus identitástudatukban. Abban a reményben adjuk közre pedagógiai alapvetését, hogy általa tanítóink és nevelőink a szakmai ismeretekkel való gazdagodással együtt mélyebb és igazabb hitre is jutnak, illetve hitük fénye termékenyebbé teszi szakmai tudásukat, növeli nevelői személyiségük sugalmazó varázsát. (Kuminetz, 2010b, 190)

Kuminetz részéről ebben az értelemben is következetesen megvalósított vállalás volt a források körének kiválasztása, amit így foglal össze:

Ami pedig a forrásokat illeti, régi és új szerzőkre és forrásokra egyaránt utalunk, sőt, mintha szándékosan gazdagabban igyekeztünk volna dokumentálni a múlt század első fele szerzőinek munkáit, mutatva azt, hogy milyen szerves látás jellemezte őket. Nagy előítélet jele,

ha valaki csak azért nem olvas el egy munkát, mert sok benne a régi szerzőre való utalás. Próbáltam e régi gondolatokat úgy bemutatni, hogy megállapításaik szinte megelőzték a ma sokat, hogy ne mondjuk, kizárólagosan emlegetett II. Vatikáni Zsinatot. Régiektől és újaktól is csak az igazat kell felkutatnunk és magunkévá tennünk, de ehhez minden forrást, régit és újat egyaránt, alaposan át kell tanulmányoznunk; ezzel mindenképp adósai vagyunk a tudománynak, közelebbről a tárgyilagosságra törekvés posztulátumának. (Kuminetz, 2018, 22)

Kuminetz Géza bölcséleti köteteinek nemcsak az elsődleges olvasata fontos, hanem az is, hogy azok már a *Klerikusok kézikönyve* 2012-es kiadása után jelentek meg (2013-ban és 2018-ban), így érthetően tudástárként tartalmazzák a szerző addigi kutató pályájának alkotásait:

Mivel zömében korábban már megjelent tanulmányok adják e kötet bázisát, melyek mint a mozaik kockái, kezdik kiadni a kép, vagyis a jog- és állambölcséleti problémakör egészének sziluettjét, óhatatlanok az ismétlések, vagy ugyanazon problémának más kontextusba állítása. Ezért sem folyamodtam a szöveget rövidítő utalás eszközéhez. Az előforduló ismétlések így a jobb megértést, illetve az egyes tanulmányok önálló olvasását szolgálják. (Kuminetz, 2013, 21)

Ez igazolja a Kuminetz valamennyi munkájában érvényesített szisztematikus, integratív rendszemlélet hasznosságát. Ez a kutatások olyan tervezettségét, rendszerezett megvalósítását mutatja, hogy a publikációkban közzétett eredmények a tanulmánykötetekbe szerkesztve sem kaleidoszkópképet adnak (ami önmagában is lehet hasznos a minden kézbevétnél másként mutakozó összhanggal, és különösen az életműkötetekben megszokott), hanem teljes mátrixot képeznek. Ez Kuminetz kutatómódszertani eredményességét igazolja, ami egyedülálló, és aminek fő kohéziós eleme a (társadalmi) nevelés mindenhol érvényesülő szemlélete, annak láthatóvá is tett vezérfonala. Kuminetz erre a biztonságos, a hit fényével megvilágított alapra helyezte a pedagógiát is, mint a hivatásrangsor 2. helyezettjét, az átfogó, mindenkire irányuló nevelési feladatával, amely pozíciója fölé kizárólag a pap lett rendelve.

A személyiségfejlesztési, nevelési vonatkozásoknak rendszerben történő tárgyalása hatékony eszközök sokaságával látja el a nevelőt, nemcsak a papot, hanem a pedagógust is. Korszerű ez, mert nem légvár, hanem fellegvár,⁸ az universitas tudományos-nevelési szerepére építve. Ezek a felkínált eszközök lehetőséget adnak a pedagógiának ahhoz, hogy a Kuminetz műveiben a 21. századi szerepébe visszatett hit fényében megújítsa, korszerű válaszokhoz formálja a tananyagot, a módszertant, a pedagógusok valós életcélokhoz igazítsák a nevelési gyakorlatot. Érdeemes arra készülnünk, hogy Kuminetz ezután készülő újabb munkáiban követhetjük tovább a nevelés (személyiségfejlesztés) vezérfonalát.

A *Laudato si'* kezdetű pápai enciklika szerint azért távolodtunk el a természettől, mert megváltozott a kapcsolatunk a Teremtővel és a teremtett világgal, ezért az átfogó ökológia ezeket a viszonyokat rendezi. Meg kell találni a fenntarthatóságot biztosí-

⁸Lásd: Kuminetz: *A tudományos élet és a személyiségfejlesztés sajátos fellegvára a katolikus egyetemen* [PK 10]

tó gazdasági struktúra lehetőségét, amely az ember boldogságát is biztosítja. Ennek a nehéz, erkölcsileg tarthatatlan, elviselhetetlen helyzetnek a megváltoztatása csak rendszerszintű és valódi változással lehetséges. Az emberiség ősmeggyőződése az, hogy kapcsolatban vagyunk a gyönyörű isteni renddel, amely bele van ültetve az egész univerzumba. A jelenlegi válság bennünk zajlik, az emberi gondolkodásban és érzésvilágban. (vö. Kozma, 2023, 17) A *Laudato si'* enciklika utolsó, hatodik fejezete az ökológiai neveléssel és lelkeséggel foglalkozik, ami nem valamiféle absztrakció, hanem egy másfajta, „megtért” életstílus célként kitűzése [LS 202–208].

Mindez a nevelés számára globálisan adódó feladat, amit Ferenc pápa így mutatott be a Globális Nevelési Paktum megvalósításának feladatait tárgyaló 2020. október 15-i találkozó résztvevőinek küldött üzenetében:

A nevelés mindig a remény cselekedete, mely közös részvételre és átalakulásra hív. [...] Itt az idő, hogy a fiatalabb generációkkal együtt és őkértük aláírjunk egy olyan globális nevelési egyezményt, mely a családokat, közösségeket, iskolákat, egyetemeket, intézményeket, vallásokat, kormányokat, egyszóval a teljes emberiséget bevonja az érett személyek formálásának folyamatába”. (Ferenc pápa, 2020)

Kuminetz holisztikus nevelési megközelítése mindenben azonos a *Laudato si'* enciklikában foglaltakkal. Kuminetz integratív rendszerszemlélete egy sor olyan nevelési célra, konkrét feladatra hívja fel a figyelmet – éppen az általa (fel)idézett tiszta forrásokra épülő pedagógia fénybe állításával – amelyeknek a nevelési gyakorlatba történő átvitele támaszt ad a pedagógusok, lelkipásztorok, családok, az oktatás és a nevelés egyházi és világi munkásai számára ahhoz, hogy hivatásukkal sikra szálljanak egy másfajta életstílusért, erősítsék az emberiség és környezete közötti szövetséget, előmozdítsák az ökológiai megtérés ügyét. (vö.: Ferenc pápa, 2015, 119–141 [LS 202-246])

Kuminetz Géza munkássága személyiségfejlesztési, nevelési vonatkozásainak elemzését egy vele készült interjúban elhangzottak hitelesen foglalják össze:⁹

Ezután következik csak a szaktudományos ismeret, amely a valóság egy szeletét próbálja valamilyen szinten vizsgálni. Sokan itt megállnak, pedig ez nem a teljesség, hiszen előlött van a bölcelet, amely a valóság egészét próbálja szemlélni és megérteni, s ezután cselekedni, változtatni. A következő lépcsőfok a teológiai ismeret, emberi szempontból nálunk a legmagasabb a misztikus ismeret. Efelőtt már csak a Jóisten színéről színre látása van.

A katolikus egyetem minden professzorának el kell jutnia a lépcsőfok tetejére, rá kell hogy ébredjen, az ő tudományának milyen bölceleti, teológiai alapjai vannak, el kell jutnia a tudományában is a misztika, a nagy sejtések, víziók időszakába. Hogy legyen az egészről látása, képes legyen a részt beállítani egy nagyobb perspektívába.

A katolikus egyetem egyik legnagyobb funkciója, hogy ezt az igazi holisztikus látást hordozza, ráébressze a hallgatóságot az igazság szeretetére, a küzdeni tudásra – az igazság nem mindig adja meg magát könnyen.

⁹Nem a magam akarátát keresem, hanem Krisztusét – Beszélgetés Kuminetz Gézával, a PPKE rektorával <https://www.magyarokurir.hu/hirek/nem-magam-akaratat-keresem-hanem-krisztuset-beszelgetes-kuminetz-gezaval-ppke-rektoraval>

Irodalomjegyzék

- Bolberitz P. (2010). Schütz Antal, a filozófus. *Teológia*, 2010/3–4., 168–175.
- Ferenc pápa (2015). Laudato si' kezdetű enciklika közös otthonunk gondozásáról. Szent István Társulat, pp. 164
- Ferenc pápa (2020). Video message of His Holiness Pope Francis on the occasion of the meeting organised by the Congregation for the Catholic Education: „Global Compact on Education. Together to look beyond”. Pontifical Lateran University – Thursday, 15 October 2020. https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/pont-messages/2020/documents/papa-francesco_20201015_videomessaggio-global-compact.html
- Kozma G. (2023). Az átfogó nevelés kihívása – a pedagógusképzés felelősségéről. In *Energiatudatosság és környezeti nevelés – programok a magyar felsőoktatásban*. PPKE, 7–39.
- Kuminetz G. (2009). A lelkiismeret mivolta és rendeltetése katolikus szemmel. In *Iustum Aequum Salutare V. 2009/3*. Szent István Társulat, 19–56.
- Kuminetz G. (2010a). Schütz Antal ismeretlen arca: a pedagógiatudós. In Schütz A.: *Pedagógia*. Szent István Társulat, 371–419.
- Kuminetz G. (2010b). Schütz Antal, a pedagógiatudós. *Teológia*, 2010/3–4., 190–209.
- Kuminetz G. (2010c). Schütz Antal, a pedagógiatudós. In *Katolikus Pedagógia* (szerk. Kozma G.), 2010/1., 75–98.
- Kuminetz G. (2012a). *Klerikusok kézikönyve I. Szent szolgálattevők, vagyis klerikusok a katolikus egyházban*. Szent István Társulat, pp. 797
- Kuminetz G. (2012b). *Klerikusok kézikönyve II. A papnevelés és egy klerikusi etikai és illemtudós vázlata*. Szent István Társulat, pp. 587
- Kuminetz G. (2013). *Egy tomista jog- és állambölcsélet vázlata I. (Bibliotheca Institutii Postgradualis Iuris Canonici II. Manualia 7/1.)* Szent István Társulat, pp. 835
- Kuminetz G. (2018). *Egy tomista jog- és állambölcsélet vázlata II. (Bibliotheca Institutii Postgradualis Iuris Canonici II. Manualia 7/2.)* Szent István Társulat, pp. 937
- Kuminetz G. (2020). *A tudományos élet és a személyiségfejlesztés sajátos fellegvára a katolikus egyetemen*. Szent István Társulat, pp. 82. Pázmány Könyvek Sorozat 10.
- Kuminetz G. (2021). *A képzés és önképzés, a nevelés és önnevelés feladatai a katolikus egyetemen*. Szent István Társulat, pp. 175. Pázmány Könyvek Sorozat 11.
- Kuminetz G. (2023a). *A vezetés művészete Krisztus iskolájában*. Szent István Társulat, pp. 179. Pázmány Könyvek Sorozat 12.
- Kuminetz G. (2023b). *Rendszerszemlélet, stratégiai tervezés és vezetés a katolikus felsőoktatásban*. Szent István Társulat, pp. 118. Pázmány Könyvek Sorozat 13.
- Kuminetz G. (2023c). *Világi és vallási vezetéselméletek*. Jel Kiadó, 2023, pp. 368
- Kuminetz G. (2023d). *Emancipálható-e a pedagógia (s persze bármely szaktudomány) a világnézeti, vallási felfogás alól? In Pukánszky B. – Sárkány P. (szerk.): Pedagógia és kereszténység. Teológiai, neveléstörténeti és nevelésfilozófiai metszetek*. Szent István Társulat, 149–166.

- MKPK (2008). Felelősségünk a teremtett világért. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele. Szent István Társulat, pp. 110
- Molnár T. (1996). Az értelmiség alkonya. Akadémiai Kiadó, pp. 318
- Németh A. (2005). A magyar pedagógia tudománytörténete, Gondolat, 332
- Németh G. (2018). Bioetikai vázlatok. Bioetikai és más életerkölcsei kérdések. Szent István Társulat, pp. 422
- Pálvölgyi F. (2014). Az erkölcsi nevelés új perspektívái. Az értékközpontú pedagógia szerepe és feladatai korunk plurális társadalmában. L'Harmattan Kiadó, Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, pp. 262
- Schütz A. (2014). Pedagógia. Szent István Társulat, pp. 419
- Szabó J. L. (2013). Gondolatok a katolikus nevelésről – szülőknél és pedagógusoknak. Kairosz Kiadó, pp. 214